

Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів
Факультет інноваційних технологій

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
за освітньо-професійною програмою «Туризм»
на тему «Внутрішній туризм в регіональному аспекті (на прикладі Сумської області)»

Виконала:
здобувач IV курсу
спеціальності 242 «Туризм»
Обідейко В.О.

Керівник:
к. геогр. н., доц.
Горожанкіна Н.А.

м. Дніпро – 2025 рік

АНОТАЦІЯ

Обідейко В.О. Внутрішній туризм в регіональному аспекті (на прикладі Сумської області). Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр» за спеціальністю 242 Туризм. – Університет митної справи та фінансів, Дніпро.

Мета роботи: аналіз тенденцій розвитку внутрішнього туризму в Сумській області.

Об'єкт дослідження: внутрішній туризм України у регіональному та місцевому вимірі.

Предмет дослідження: туристичний потенціал міста Ромни Сумської області та можливості його використання для соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб.

Одержані висновки та їх новизна. Розглянуто теоретичні засади вивчення внутрішнього туризму в Україні, уточнено понятійно-термінологічний апарат теми дослідження. Проаналізовано наукові підходи до вивчення внутрішнього туризму, виявлено ключові чинники, що впливають на його розвиток. Надано характеристику туристичних ресурсів Сумської області, зокрема культурно-історичної спадщини та туристичної інфраструктури міста Ромни. Визначено основні проблеми та перспективи розвитку туризму в регіоні.

Здійснено дослідження потреб внутрішньо переміщених осіб щодо ознайомлення з містом Ромни. Розроблено ознайомчу екскурсію містом, спрямовану на соціальну адаптацію ВПО та популяризацію локального туристичного продукту.

Практична цінність роботи полягає у застосованні результатів дослідження місцевими органами самоврядування, туристичними операторами та громадськими організаціями для розробки екскурсійних маршрутів, спеціально призначених для внутрішньо переміщених осіб.

Запропонований маршрут потенційно може бути інтегрований у програми адаптації для новоприбулих мешканців міста, а також сприятиме поживавленню внутрішнього туризму на території Сумської області.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Зміст роботи викладено на 75 сторінках друкованого тексту, що включає 28 рисунків, 11 таблиць, 38 джерел, 5 додатків.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ВНУТРІШНІЙ ТУРИЗМ, СУМСЬКА ОБЛАСТЬ, МІСТО РОМНИ, ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ, ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ, ТУРИСТИЧНИЙ МАРШРУТ.

SUMMARY

Obideyko V.O. Domestic tourism in the regional aspect (on the example of Sumy region). Qualification work for obtaining a higher education degree "bachelor" in specialty 242 Tourism. – University of Customs and Finance, Dnipro.

Purpose of the work: analysis of trends in the development of domestic tourism in the Sumy region.

Object of research: domestic tourism in Ukraine in the regional and local dimensions.

Subject of research: tourism potential of the city of Romny, Sumy region and the possibilities of its use for the social adaptation of internally displaced persons.

The conclusions and their novelty are obtained. The theoretical foundations of the study of domestic tourism in Ukraine are considered, the conceptual and terminological apparatus of the research topic is clarified. Scientific approaches to the study of domestic tourism are analyzed, and key factors influencing its development are identified. The article provides a description of the tourist resources of the Sumy region, in particular the cultural and historical heritage and tourist infrastructure of the city of Romny. The main problems and prospects for the development of tourism in the region are identified.

A study of the needs of internally displaced persons regarding familiarization with the city of Romny was conducted. A city tour was developed, aimed at the social adaptation of IDPs and the popularization of the local tourism product.

The practical value of the work lies in the application of the research results by local governments, tourism operators, and public organizations to develop excursion routes specifically designed for internally displaced persons.

The proposed route can potentially be integrated into adaptation programs for newly arrived city residents, and will also contribute to the revival of domestic tourism in the Sumy region.

The qualification work consists of an introduction, three chapters, conclusions, and a list of sources used. The content of the work is presented on 75 pages of printed text, including 28 figures, 11 tables, 38 sources, and 5 appendices.

KEYWORDS: DOMESTIC TOURISM, SUMY REGION, CITY OF ROMNY, INTERNALLY DISPLACED PERSONS, TOURIST RESOURCES, TOURIST ROUTE.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНИ	8
1.1 Теоретичні засади вивчення внутрішнього туризму.....	8
1.2 Огляд сучасних досліджень внутрішнього туризму	13
1.3 Чинники впливу на внутрішній туризм.....	19
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	25
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ (НА ПРИКЛАДІ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ).....	27
2.1 Культурно-історичні та природні ресурси Сумської області.....	27
2.2 Культурна спадщина міста Ромни Сумської області.....	32
2.3 Туристична інфраструктура міста	37
2.4 Проблеми та перспективи розвитку туризму в Ромнах.....	43
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	48
РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА ОЗНАЙОМЧОЇ ЕКСКУРСІЇ ДЛЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ МІСТОМ РОМНИ	51
3.1 Роль Сумської області та міста Ромни у прийнятті ВПО.....	51
3.2 Дослідження потреб переселенців щодо ознайомлення з містом Ромни .	55
3.3 Досліджуючи Ромни: туристичний маршрут для ВПО	59
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3.....	64
ВИСНОВКИ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	69
ДОДАТКИ.....	73

ВСТУП

Актуальність теми. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну, що розпочалося 24 лютого 2022 року, кардинально змінило соціально-економічний та гуманітарний стан країни. Через воєнні дії мільйони громадян змушені були покинути свої домівки та переселитися до безпечніших регіонів всередині України. Ця безпрецедентна міграційна криза зумовила гостру потребу в комплексній адаптації та інтеграції внутрішньо переміщених осіб (ВПО) у приймаючі громади, що вимагає розробки нових підходів та інструментів. У цих надскладних умовах внутрішній туризм набуває не лише традиційного економічного, а й глибокого соціального, психологічного та культурного значення. Він виступає як ефективний інструмент підтримки регіональних економік, збереження національної ідентичності та, що не менш важливо, як потужний засіб психологічної реабілітації та інтеграції населення, що постраждало від війни.

Внутрішній туризм, менш залежний від зовнішньополітичної кон'юнктури, валютних коливань та візових обмежень, виявляється стійким та надійним інструментом підтримки національного добробуту. Проте, попри значний потенціал, його розвиток в Україні зіштовхується з численними викликами: недостатній рівень інфраструктури, обмежена промоція та необхідність адаптації до потреб нових, соціально вразливих груп споживачів, зокрема ВПО. Саме тому актуальність цього дослідження полягає у комплексному аналізі теоретичних засад внутрішнього туризму, глибокій оцінці регіонального туристичного потенціалу та розробці практичних інструментів, що сприятимуть його розвитку, особливо з фокусом на потребах внутрішньо переміщених осіб.

Питання розвитку та функціонування внутрішнього туризму розглядалися такими науковцями, як О.І. Ткаченко, І.М. Школа, М.П. Мальська та І.Ю. Зоріна. У своїх дослідженнях вони аналізували економічні, соціокультурні, управлінські та інституційні аспекти внутрішнього туризму,

підкреслюючи його роль у розвитку регіонів, формуванні туристичної інфраструктури та реалізації державної туристичної політики.

Метою даної кваліфікаційної роботи є аналіз тенденцій розвитку внутрішнього туризму в Сумській області.

Для реалізації зазначеної мети було визначено такі основні завдання:

- проаналізувати теоретичні засади вивчення внутрішнього туризму;
- розглянути сучасні дослідження внутрішнього туризму;
- визначити чинники впливу на внутрішній туризм;
- дослідити культурно-історичні та природні ресурси Сумської області;
- вивчити культурну спадщину міста Ромни Сумської області;
- описати туристичну інфраструктуру міста;
- виявити проблеми та перспективи розвитку туризму в Ромнах;
- виділити роль Сумської області та міста Ромни у прийнятті ВПО;
- дослідити потреби переселенців щодо ознайомлення з містом Ромни;
- сформулювати туристичний маршрут для ВПО.

Методи дослідження. У процесі написання кваліфікаційної роботи використовувався комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, зокрема: аналіз і синтез для вивчення теоретичних основ внутрішнього туризму; статистичний метод для оцінки туристичного потенціалу регіону; соціологічне опитування та анкетування для визначення потреб ВПО у Сумській області; картографічний метод – для візуалізації маршрутів; методи порівняльного аналізу – для виявлення сильних і слабких сторін місцевої туристичної інфраструктури. Також застосовувалися методи прогнозування й моделювання під час розробки туристичного маршруту, що враховує соціальні, культурні та психологічні аспекти адаптації ВПО.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної дипломної роботи виступає внутрішній туризм України у регіональному та місцевому вимірі.

Предмет дослідження – туристичний потенціал міста Ромни Сумської області та можливості його використання для соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб.

Практична цінність дослідження полягає у створенні конкретного туристичного продукту – ознайомчої екскурсії, що може бути оперативно використана місцевими органами самоврядування та громадськими об'єднаннями. Крім того, у роботі подано рекомендації щодо подальшого розвитку туристичної сфери регіону в цілому.

Апробація результатів дослідження були представлені та успішними на міжнародній науково-практичній конференції «Економіко-правові та соціально-технічні напрями розвитку цифрового суспільства», що проходила у м. Дніпро 2024 р.

Структура роботи. Структура роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (38 найменування) та 5 додатків; містить 75 сторінок тексту, 28 рисунки, 11 таблиць. У першому розділі проаналізовано, теоретичні засади внутрішнього туризму, включаючи його поняття, класифікацію та особливості функціонування. Також розглянули сучасні дослідження в цій сфері та визначили ключові чинники впливу на розвиток внутрішнього туризму в Україні, акцентуючи на його значенні в умовах воєнного стану. У другому розділі досліджено, туристичного потенціалу Сумської області. Ви описали культурно-історичні та природні ресурси регіону, зокрема детально вивчили культурну спадщину та туристичну інфраструктуру міста Ромни. На основі проведеного аналізу виявили ключові проблеми та окреслили перспективи розвитку туризму в Ромнах. У третьому розділі визначено, роль Сумської області та Ромен у прийомі ВПО, а також дослідили потреби переселенців щодо ознайомлення з новим місцем проживання. Результатом стало формулювання конкретного туристичного маршруту містом Ромни, розробленого спеціально для ВПО, що сприятиме їхній адаптації та інтеграції.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНИ

1.1 Теоретичні засади вивчення внутрішнього туризму

Внутрішній туризм є однією з ключових складових сучасної туристичної індустрії та важливою формою активного дозвілля населення. Внутрішній туризм охоплює подорожі громадян у межах своєї держави з різноманітними цілями (рис. 1.1) без здійснення трудової діяльності та отримання доходу в місці тимчасового перебування [1].

Рисунок 1.1 – Цілі внутрішнього туризму

Джерело: складено автором на основі [1]

На відміну від міжнародного туризму, внутрішній туризм є менш залежним від зовнішньополітичної ситуації, валютного курсу та візових обмежень. У такому контексті розвиток внутрішнього туризму відіграє ключову роль у поліпшенні соціально-економічного становища населення, утвердженні національної самосвідомості та збереженні культурної

спадщини, а також сприяє збалансованому регіональному розвитку та підвищенню якості життя громад [2].

Особливе значення внутрішній туризм набуває в умовах обмеження міжнародних подорожей, як це було під час пандемії COVID-19, коли внутрішні туристичні маршрути стали чи не єдиною можливістю для відпочинку та подорожей для мільйонів українців [2].

Основні типи внутрішнього туризму наведено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Основні типи внутрішнього туризму

Тип туризму	Характеристика
Рекреаційний	Відпочинок, оздоровлення, санаторії, пляжі
Культурно-пізнавальний	Відвідування історичних пам'яток, музеїв, фестивалів
Сільський	Подорожі до сільської місцевості, етнотуризм
Екотуризм	Поїздки до природних парків, заповідників, з екологічною метою
Діловий	Участь у конференціях, форумах, виставках
Релігійний	Паломництво до святинь
Спортивний	Поїздки на спортивні заходи, змагання, кемпінги

Джерело: складено автором на основі [3]

Внутрішній туризм має широке охоплення (рис.1.2). Його класифікація може здійснюватися за різними ознаками: метою подорожі (рекреаційний, культурно-пізнавальний, діловий, релігійний, спортивний), способом організації (організований і самостійний), тривалістю перебування (до трьох днів, середньостроковий – до семи днів і довгостроковий – понад тиждень) та засобами пересування (автомобільний, залізничний, авіаційний, велосипедний, піший) [4].

Ці різноманітні підходи до класифікації допомагають краще зрозуміти структуру та особливості внутрішнього туризму, що є важливим для подальшого аналізу та розвитку галузі. Окрім зазначених критеріїв, внутрішній туризм також можна класифікувати за сезонністю (цілорічний, сезонний), за соціальним складом туристів (молодіжний, сімейний, для людей похилого віку), а також за рівнем розвитку інфраструктури (розвинений,

такий, що розвивається). Таке комплексне розуміння дозволяє створювати більш ефективні стратегії розвитку туристичної галузі, спрямовані на задоволення потреб різних категорій мандрівників та максимальне використання потенціалу регіону [4].

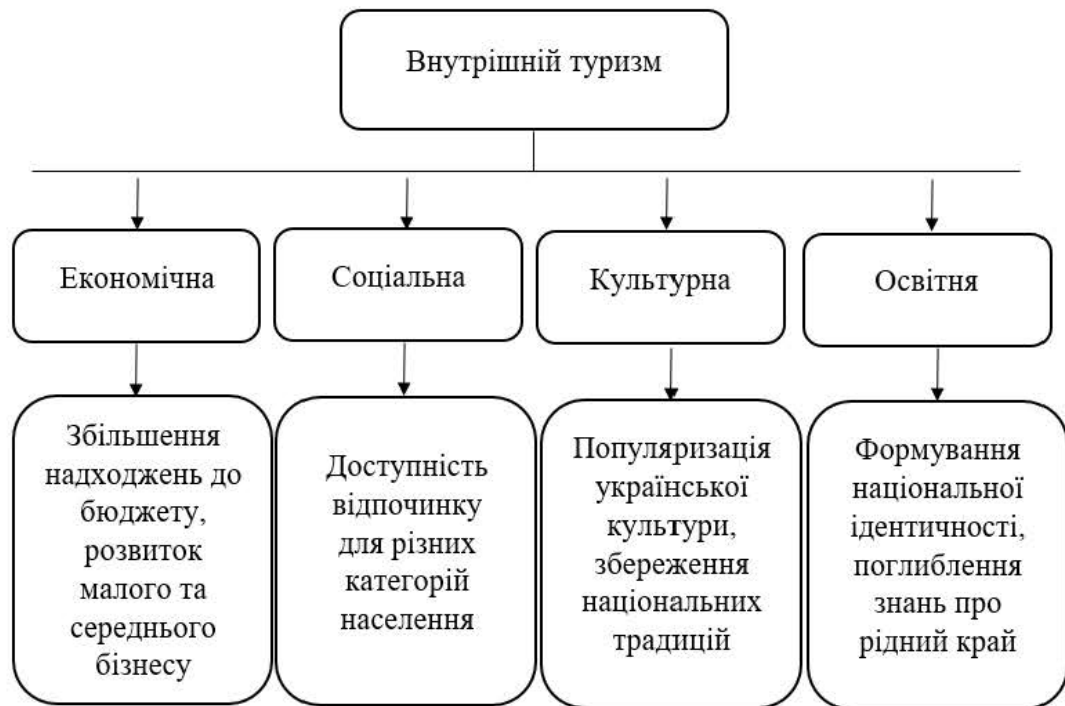

Рисунок 1.2 – Функції внутрішнього туризму

Джерело: складено автором на основі [5]

Незважаючи на значний потенціал, розвиток внутрішнього туризму в Україні стикається з низкою суттєвих проблем, які перешкоджають його повноцінному функціонуванню та зростанню (рис. 1.3). Ці проблеми охоплюють як інфраструктурні та фінансові аспекти, так і питання якості послуг та маркетингового просування. Їх ефективне вирішення є ключовим для розкриття величезного потенціалу України як туристичної дестинації для власних громадян.

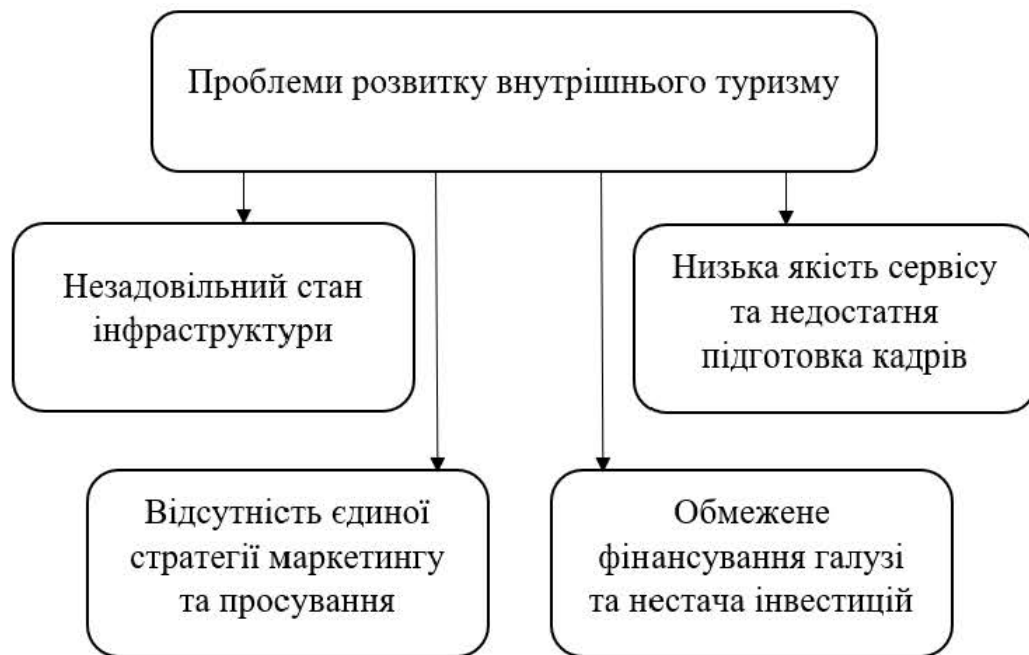

Рисунок 1.3 – Проблеми розвитку внутрішнього туризму

Джерело: складено автором на основі [5]

Розвиток внутрішнього туризму в Україні значною мірою залежить від комплексу взаємопов'язаних заходів, зокрема модернізації інфраструктури та підвищення якості туристичного обслуговування. Перш за все, необхідно зосередити увагу на покращенні транспортного сполучення до туристичних об'єктів: будівництві та ремонті автодоріг, залізничного полотна, облаштуванні зручних пересадочних вузлів, створенні паркувальних зон, інформаційних центрів та санітарно-побутових умов для туристів [6].

Розбудова інфраструктури також включає розширення готельної мережі – від бюджетних хостелів до екоферм і кемпінгів, що відповідатимуть різним категоріям туристів. Крім того, важливим є забезпечення безбар'єрного доступу до туристичних об'єктів для людей з інвалідністю, що відповідає принципам інклюзивного туризму [6].

Ще одним ключовим напрямом є підвищення якості туристичного обслуговування. Це передбачає впровадження системи навчання та професійної підготовки кадрів, які працюють у сфері туризму – адміністраторів готелів, гідів, персоналу закладів харчування. Необхідним є

запровадження стандартів сервісу на основі європейських моделей, сертифікація туристичних операторів, створення системи регулярного моніторингу задоволеності клієнтів, а також використання цифрових платформ для оцінювання рівня послуг. Одночасно з цим варто підтримувати розвиток регіональних центрів підготовки кадрів у сфері туризму та розширювати державне фінансування навчальних програм [6].

Інвестиції в туристичну інфраструктуру та професійний розвиток персоналу є базовими умовами для формування конкурентоспроможного внутрішнього туристичного продукту України. Саме ці заходи дозволяють забезпечити стабільний потік внутрішніх туристів, покращити імідж України як безпечної та цікавої країни для мандрівок, а також забезпечити економічне зростання у регіонах, що активно залучені в індустрію туризму [6].

Розвинена та якісна інфраструктура – це фундамент успішного туризму. Вона включає не лише сучасні готелі та гостьові будинки, зокрема розвиток сільського зеленого туризму, а й налагоджену транспортну доступність (модернізація доріг, залізничного сполучення, а у майбутньому – і авіап перевезень). Важливим є також розвиток якісної мережі закладів харчування, що пропонують різноманітні гастрономічні концепції. Інвестиції повинні спрямовуватися на відновлення та збереження культурної спадщини (реставрація пам'яток, музеїв), розвиток природних парків та заповідників (облаштування екологічних стежок) та створення нових туристичних продуктів (тематичні парки, розважальні центри) [6].

Якість туристичного продукту значною мірою залежить від професіоналізму та клієнтоорієнтованості персоналу. Це досягається через спеціалізовані освітні програми, регулярні тренінги та майстер-класи з підвищення кваліфікації, вивчення іноземних мов та впровадження сучасних стандартів обслуговування. Навчання принципам клієнтоорієнтованого сервісу та цифровим навичкам (робота з онлайн-платформами, CRM-системами) є критично важливим. Персонал також має поглиблено знати

історію та культуру місцевості, щоб надавати автентичну інформацію та впроваджувати системи управління якістю послуг [6].

Внутрішній туризм в Україні володіє значним потенціалом, реалізація якого потребує узгоджених зусиль державних структур, бізнесу, громадськості та впровадження сучасних цифрових рішень. В умовах обмеженого міжнародного туризму та зовнішніх викликів, зокрема воєнного стану, внутрішній туризм стає не лише економічним чинником розвитку регіонів, а й важливим елементом соціальної згуртованості та культурного збагачення. Стратегічний і комплексний підхід до його стимулювання сприятиме формуванню позитивного образу України як багатогранної, унікальної та привабливої для мандрівників країни [6].

Отже, внутрішній туризм є важливою складовою туристичної галузі, що сприяє соціально-економічному розвитку, культурному збагаченню та формуванню національної ідентичності. Його переваги полягають у стійкості до зовнішніх викликів та здатності забезпечити доступний і різноманітний відпочинок для громадян. Основними чинниками успішного розвитку внутрішнього туризму є модернізація інфраструктури, підвищення якості обслуговування, професійна підготовка кадрів і ефективна державна підтримка. За умови комплексного підходу внутрішній туризм може стати рушієм сталого розвитку регіонів та важливим елементом національного іміджу України.

1.2 Огляд сучасних досліджень внутрішнього туризму

Внутрішній туризм, як форма переміщення громадян у межах своєї країни з метою відпочинку, пізнання, лікування або інших нематеріальних потреб, набуває особливої актуальності в сучасному світі. Для України це питання є стратегічно важливим в умовах геополітичних та соціально-економічних викликів. Наукові дослідження в цій галузі охоплюють широкий спектр питань: від аналізу соціально-економічних наслідків розвитку

внутрішнього туризму до вивчення його культурно-історичного та екологічного впливу. Науковці прагнуть зрозуміти динаміку розвитку цього сегмента туристичної індустрії, виявити його регіональні особливості, дослідити мотивацію внутрішніх туристів, а також визначити основні перешкоди, що стримують його активізацію, та запропонувати шляхи їх подолання [7].

Наукове осмислення внутрішнього туризму в Україні активізувалося на початку 2000-х років, коли ця галузь почала розглядатися не лише як спосіб проведення дозвілля, а й як важливий інструмент регіонального розвитку. У роботі Н. Габчака [16] та С. Габчака [16] підкреслюється, що в сучасних умовах, особливо у зв'язку з обмеженням міжнародного туризму та потребою значної кількості громадян у безпечному відпочинку всередині країни, внутрішній туризм має розглядатися як національний пріоритет [7]. Це підкреслює його значення не тільки для економіки, а й для національної безпеки та добробуту населення.

Дослідники аналізують різні чинники, що впливають на розвиток внутрішнього туризму. Серед них важливе значення мають природні ресурси, багата історико-культурна спадщина, рівень розвитку транспортної мережі, якість обслуговування, політика ціноутворення, ефективність маркетингових заходів, а також загальний рівень безпеки в регіоні. Значна увага в наукових працях приділяється регіональним аспектам, зокрема дослідженню туристичного потенціалу Карпатського, Подільського, Придніпровського та Південного регіонів, які відзначаються високою концентрацією туристичних ресурсів та вже мають сформовані туристичні потоки. Ці чинники, що формують привабливість туристичних дестинацій, представлені на рис. 1.4

Рисунок 1.4 – Ключові чинники, що впливають на розвиток внутрішнього туризму

Джерело: складено автором на основі [7]

Дослідження О. Графської [17] та О. Підвальної [17] свідчать про трансформацію внутрішнього туризму в Україні після 2020 року, пов'язану з пандемією COVID-19 та подальшими воєнними діями [8]. Ці події призвели до зростання популярності нових форм подорожей, таких як туризм вихідного дня, сільський зелений туризм та відвідування маловідомих, але безпечних локацій. В умовах нестабільності подорожі до віддалених і безпечних місць стали більш привабливими для українців, що свідчить про гнучкість галузі та здатність адаптуватися до кризових умов.

У роботах Н. Бунтової [18] та Л. Стаучан [18] підкреслюється значення клієнтоорієнтованого підходу як засобу підвищення споживчої цінності внутрішнього туризму [9]. Вони акцентують увагу на важливості врахування індивідуальних потреб кожного туриста, постійному вдосконаленні якості обслуговування та формуванні конкурентоспроможного туристичного продукту, який відповідає сучасним вимогам і очікуванням споживачів. Ці нові тенденції та пріоритети внутрішніх туристів в Україні після 2020 року деталізовано на рис. 1.5

Рисунок 1.5 – Нові тенденції та пріоритети внутрішнього туризму в Україні (після 2020 року)

Джерело: складено автором на основі [9]

Питання управління внутрішнім туризмом на державному рівні також є предметом активних наукових досліджень. Аналітики Національного інституту стратегічних досліджень підкреслюють ключову роль державної підтримки у формі цільових програм, надання субсидій туроператорам, а також активного просування українських туристичних продуктів з використанням сучасних інтернет-платформ [10].

Внутрішній туризм вважається не тільки економічним фактором, а й важливим інструментом соціальної стабільності та психологічної реабілітації населення. У роботі П. Кучера [19] аналізується роль туризму в процесі адаптації внутрішньо переміщених осіб, військовослужбовців та їхніх сімей, які шукають можливості відпочинку та реабілітації в безпечних місцях країни [11].

Юрій Онойко у своєму дослідженні також відзначає зміни в поведінці внутрішніх туристів, зокрема зростання попиту на санаторно-курортне лікування, тенденцію до бронювання турів у короткі терміни, зменшення середньої тривалості подорожей та підвищення вимог до безпеки та якості туристичних послуг [12]. Ці зміни є прямою відповіддю на нові реалії та потреби українського суспільства.

Сучасні наукові дослідження також все глибше проникають у структуру внутрішнього туристичного ринку, виявляючи нові тенденції, проблеми, що загострилися, та перспективи, які відкриваються в цих складних обставинах. Однією з актуальних тем сучасних досліджень є аналіз впливу війни на розвиток внутрішнього туризму та пристосування галузі до нових викликів і умов. Дослідження показують, що безпекові аспекти стали ключовим фактором при виборі місця відпочинку для багатьох українців, що призвело до переорієнтації туристичних потоків у відносно безпечніші регіони [13].

Активно вивчається роль цифрових технологій у розвитку внутрішнього туризму [14]. Дослідники аналізують ефективність використання онлайн-платформ для бронювання житла та екскурсій, соціальних мереж для просування туристичних дестинацій та мобільних додатків для навігації та отримання інформації. Ці ключові напрямки сучасних наукових досліджень внутрішнього туризму в Україні відображені на рис. 1.6

Рисунок 1.6 – Ключові напрямки сучасних наукових досліджень
внутрішнього туризму в Україні

Джерело: складено автором на основі [14]

Сучасні наукові дослідження внутрішнього туризму в Україні мають велике значення і охоплюють різні сфери – економічну, соціальну, культурну, безпекову та управлінську. Їхні результати свідчать про високий потенціал внутрішнього туризму для посилення економіки держави, збереження культурної спадщини та зміцнення національної ідентичності. Попри існуючі виклики, такі як пандемія та воєнні дії, внутрішній туризм демонструє здатність до адаптації та розвитку нових форм. Зростає популярність короткострокових подорожей, санаторно-курортного лікування та турів, спрямованих на підтримку Збройних Сил України. Акцент зміщується на безпеку, використання цифрових технологій, сталий розвиток та вивчення регіональних особливостей. Розуміння мотивації внутрішніх туристів та їхніх потреб, а також підготовка кваліфікованих кадрів стають ключовими факторами для забезпечення конкурентоздатності та стійкості внутрішнього туризму в майбутньому.

Для сталого розвитку внутрішнього туризму необхідно створити та впровадити чітку державну стратегію, забезпечити інвестиції у розвиток туристичної інфраструктури, підвищити якість туристичних послуг, активно

залучати місцеві громади до туристичної діяльності, а також ефективно застосовувати сучасні цифрові технології для популяризації туристичних продуктів. Майбутні наукові дослідження мають бути орієнтовані на розробку практичних рекомендацій для державних органів і бізнесу, щоб максимально реалізувати потенціал внутрішнього туризму в процесі відновлення та розвитку України.

Отже, виявлено, що сучасні наукові дослідження внутрішнього туризму в Україні відображають його багатовимірний характер і актуальність як стратегічного напрямку соціально-економічного розвитку. Науковці вивчають вплив туризму на економіку, культуру, екологію та психологічне здоров'я громадян, аналізують регіональні особливості, тенденції попиту, роль цифрових технологій і виклики, спричинені війною та пандемією. Особлива увага приділяється сталому розвитку, клієнтоорієнтованому підходу, соціальній адаптації населення та формуванню національної ідентичності. Дослідження підкреслюють необхідність формування державної стратегії, інвестицій у інфраструктуру, підготовки кадрів і міжсекторальної співпраці для підвищення конкурентоспроможності внутрішнього туризму в умовах сучасних викликів.

1.3 Чинники впливу на внутрішній туризм

Внутрішній туризм, як складне соціально-економічне явище, формується під впливом різноманітних факторів, що визначають його розвиток, структуру, рівень попиту та перспективи зростання. Усвідомлення і аналіз цих чинників є надзвичайно важливими для науковців, органів державної влади та бізнесу, оскільки це дає змогу розробляти ефективні програми підтримки, розвитку та популяризації внутрішнього туризму [15].

Економічний стан країни прямо впливає на внутрішній туризм. Доходи, стабільність валюти, інфляція та ціни на послуги визначають його доступність. У періоди зростання туристична активність збільшується, тоді як за

нестабільності люди обирають дешевші варіанти або відмовляються від подорожей [15].

Регіональні економічні ініціативи (підтримка малого бізнесу, розвиток місцевих туристичних продуктів, інвестиції в інфраструктуру) значно стимулюють внутрішній туризм, особливо в депресивних регіонах, де він може стати рушієм зростання.

Склад населення (вік, освіта, зайнятість, сімейний стан, вільний час) впливає на туристичні переваги: молодь обирає активний туризм, старші люди – оздоровчий чи культурний відпочинок. Рівень урбанізації теж впливає на попит, спонукаючи містян шукати відпочинок на природі або в невеликих населених пунктах [15].

Зростаюча увага до здорового способу життя та популярність фітнесу, йоги, піших походів, велотуризму й екологічних активностей стимулюють розвиток спеціалізованих видів туризму. Крім того, інклюзивність – адаптація послуг для осіб з інвалідністю або обмеженими можливостями – стає новим стандартом у туристичному секторі.

Різноманіття ландшафтів, кліматичних зон, наявність водних ресурсів, гірських масивів, степів та лісів створюють передумови для розвитку багатьох форм внутрішнього туризму. Наприклад, Карпати приваблюють лижників, любителів походів та оздоровчого туризму; Чорне й Азовське моря – для пляжного відпочинку; Полісся – для екотуризму [15].

Однак ці фактори мають і зворотний бік (рис. 1.7). Негативні прояви, що руйнують природний та естетичний потенціал територій, відлякують потенційних відвідувачів, знижуючи їхній інтерес до подорожей та відпочинку в таких місцях. Зрештою, це призводить до зменшення туристичних потоків та негативно позначається на економічному розвитку регіонів, які залежать від туристичної галузі.

Рисунок 1.7 – Негативний вплив на туристичну привабливість

Джерело: складено автором на основі [15]

Водночас зростає роль сталого туризму – коли природні ресурси використовуються відповідально, а туристична діяльність не шкодить довкіллю.

Історико-культурна спадщина – це ще один вагомий магніт для туристів. Архітектурні пам'ятки, музеї, культурні фестивалі, місцеві традиції, гастрономія – усе це приваблює тих, хто цікавиться автентичністю, національною ідентичністю та культурною різноманітністю [15].

У сучасних умовах зростає попит на тематичні подорожі: гастрономічні тури, етнотуризм, фестивальний туризм. Паралельно розвиваються креативні індустрії, що інтегрують традиційну культуру з новітніми технологіями, роблячи її більш привабливою для молоді.

Без належної інфраструктури – якісних доріг, транспорту, готелів, інформаційних центрів, санітарних зон – внутрішній туризм не може розвиватися повною мірою. Навіть наявність унікальних ресурсів не гарантує зростання туристичного потоку без комфортних умов для подорожуючих [15].

Крім класичної інфраструктури, зростає значення цифрової (рис. 1.8) – усе це підвищує зручність внутрішніх подорожей.

Рисунок 1.8 – Складові цифрової інфраструктури в туризмі

Джерело: складено автором на основі [15]

Державна політика у сфері туризму, стабільність правового поля, рівень безпеки, а також міжрегіональна співпраця – все це визначає комфортність і передбачуваність туристичного середовища. Якщо держава підтримує розвиток туризму через фінансування, податкові пільги, промоцію внутрішніх напрямків – це має прямий позитивний ефект [15].

Водночас недостатнє регулювання або нестабільна ситуація можуть знижувати довіру до внутрішніх подорожей.

Інновації істотно змінюють туристичну сферу. Онлайн-бронювання, мобільні застосунки, віртуальні тури, розширена реальність, штучний інтелект у рекомендаціях – усе це робить планування подорожей легшим і доступнішим [15].

Завдяки технологіям внутрішній туризм стає персоналізованим: кожен може знайти турпродукт відповідно до своїх інтересів, бюджету, фізичних можливостей.

Ситуація на міжнародній арені, пандемії, війни, валютні коливання, глобальні туристичні тренди можуть або сприяти внутрішньому туризму (через обмеження виїзду за кордон), або навпаки – відволікати увагу від національних маршрутів [15].

Український приклад показує, як зовнішньополітична ситуація впливає на структуру турпотоку: внутрішній туризм у кризові роки часто стає єдиною реалістичною альтернативою відпочинку.

Чинників впливу на розвиток та функціонування внутрішнього туризму наведено на рисунку 1.9, оцінка впливу основних груп чинників на внутрішній туризм в таблиці 1.2 та вплив окремих чинників на мотивацію внутрішніх туристів в таблиці 1.3.

Вплив чинників на внутрішній туризм є динамічним і багатограним. Економічні, соціально-демографічні, географічні, культурно-історичні, інфраструктурні, політико-правові, технологічні та зовнішні фактори тісно взаємопов'язані й визначають поточний стан та перспективи розвитку внутрішнього туризму. Для успішного розвитку необхідний всебічний підхід, який враховує взаємозв'язок усіх зазначених факторів. Подальші наукові дослідження мають бути спрямовані на виявлення нових закономірностей та розробку інноваційних підходів до управління.

Рисунок 1.9 – Чинники впливу на внутрішній туризм

Джерело: складено автором на основі [15]

Таблиця 1.2 – Оцінка впливу основних груп чинників на внутрішній туризм

Група чинників	Потенційний вплив	Характер впливу	Коментарі
Економічні	Сильний	Обидва	Залежить від фази економічного циклу; цінова доступність є ключовим фактором.
Соціально-демографічні	Середній	Обидва	Вікова структура, рівень доходів, інтереси різних соціальних груп.
Географічні	Сильний	Позитивний	Наявність унікальних природних ресурсів є основною привабливістю. Екологічні проблеми можуть мати негативний вплив.
Інфраструктурні	Сильний	Позитивний	Якість доріг, готелів, транспортного сполучення є критично важливою. Недостатній розвиток може бути стримуючим фактором.
Політико-правові	Середній	Обидва	Державна підтримка, регулювання, безпека. Нестабільність може мати негативний вплив.
Технологічні	Середній	Позитивний	Зручність бронювання, доступ до інформації, нові форми туристичних продуктів.
Зовнішні	Середній	Обидва	Пандемії, політична нестабільність можуть обмежувати або стимулювати внутрішній туризм. Глобальні тренди мають значення.

Джерело: складено автором на основі [15]

Таблиця 1.3 – Вплив окремих чинників на мотивацію внутрішніх туристів

Чинник	Важливість (%)	Коментарі
Цінова доступність	85%	Важливий фактор для більшості категорій туристів.
Безпека в регіоні подорожі	78%	Особливо актуально в умовах нестабільності.

Продовження таблиці 1.3

Наявність цікавих природних об'єктів	65%	Приваблює любителів активного відпочинку та екотуризму.
Наявність історичних та культурних пам'яток	55%	Важливо для культурно-пізнавального туризму.
Якість транспортного сполучення	70%	Впливає на зручність та тривалість подорожі.
Рівень сервісу в закладах розміщення	60%	Важливий для забезпечення комфортного відпочинку.
Наявність позитивних відгуків в Інтернеті	45%	Впливає на рішення про вибір місця відпочинку та послуг.

Джерело: складено автором на основі [15]

Отже, визначено, що розвиток внутрішнього туризму в Україні залежить від комплексу взаємопов'язаних чинників: економічних, соціально-демографічних, природно-географічних, інфраструктурних, культурно-історичних, політико-правових, технологічних і зовнішніх. Найбільший вплив мають цінова доступність, безпека, транспортна зручність і наявність привабливих природних та культурних об'єктів. Водночас слабка інфраструктура, низька якість сервісу й екологічні проблеми можуть стримувати розвиток. Для ефективного стимулювання внутрішнього туризму необхідно впроваджувати інтегровану стратегію, яка охоплює державну підтримку, цифрові інновації, сталий підхід до використання ресурсів та активну участь місцевих громад. Без комплексного вирішення цих питань повноцінний розвиток внутрішнього туризму в Україні буде неможливим.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

1. За результатами першого розділу виявлено наступні висновки, що внутрішній туризм є важливою складовою туристичної галузі, що сприяє соціально-економічному розвитку, культурному збагаченню та формуванню національної ідентичності. Його переваги полягають у стійкості до зовнішніх викликів та здатності забезпечити доступний і різноманітний відпочинок для громадян. Основними чинниками успішного розвитку внутрішнього туризму

є модернізація інфраструктури, підвищення якості обслуговування, професійна підготовка кадрів і ефективна державна підтримка. За умови комплексного підходу внутрішній туризм може стати рушієм сталого розвитку регіонів та важливим елементом національного іміджу України.

2. Досліджено, що сучасні наукові дослідження внутрішнього туризму в Україні відображають його багатовимірний характер і актуальність як стратегічного напрямку соціально-економічного розвитку. Науковці вивчають вплив туризму на економіку, культуру, екологію та психологічне здоров'я громадян, аналізують регіональні особливості, тенденції попиту, роль цифрових технологій і виклики, спричинені війною та пандемією. Особлива увага приділяється сталому розвитку, клієнтоорієнтованому підходу, соціальній адаптації населення та формуванню національної ідентичності. Дослідження підкреслюють необхідність формування державної стратегії, інвестицій у інфраструктуру, підготовки кадрів і міжсекторальної співпраці для підвищення конкурентоспроможності внутрішнього туризму в умовах сучасних викликів.

3. Визначено, що розвиток внутрішнього туризму в Україні залежить від комплексу взаємопов'язаних чинників: економічних, соціально-демографічних, природно-географічних, інфраструктурних, культурно-історичних, політико-правових, технологічних і зовнішніх. Найбільший вплив мають цінова доступність, безпека, транспортна зручність і наявність привабливих природних та культурних об'єктів. Водночас слабка інфраструктура, низька якість сервісу й екологічні проблеми можуть стримувати розвиток. Для ефективного стимулювання внутрішнього туризму необхідно впроваджувати інтегровану стратегію, яка охоплює державну підтримку, цифрові інновації, сталий підхід до використання ресурсів та активну участь місцевих громад. Без комплексного вирішення цих питань повноцінний розвиток внутрішнього туризму в Україні буде неможливим.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ (НА ПРИКЛАДІ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

2.1 Культурно-історичні та природні ресурси Сумської області

Сумська область, розташована на північному сході України, є унікальним регіоном, де гармонійно поєднуються багатовікова культурно-історична спадщина та різноманітні природні ресурси (рис. 2.1). Цей край, заселений ще з часів Київської Русі, став осередком значущих історичних подій, духовного розвитку та народного мистецтва. Крім того, різноманітність ландшафтів, наявність водних ресурсів, лісів і корисних копалин сприяє розвитку екотуризму, рекреаційних видів діяльності та сталого використання природних ресурсів [22].

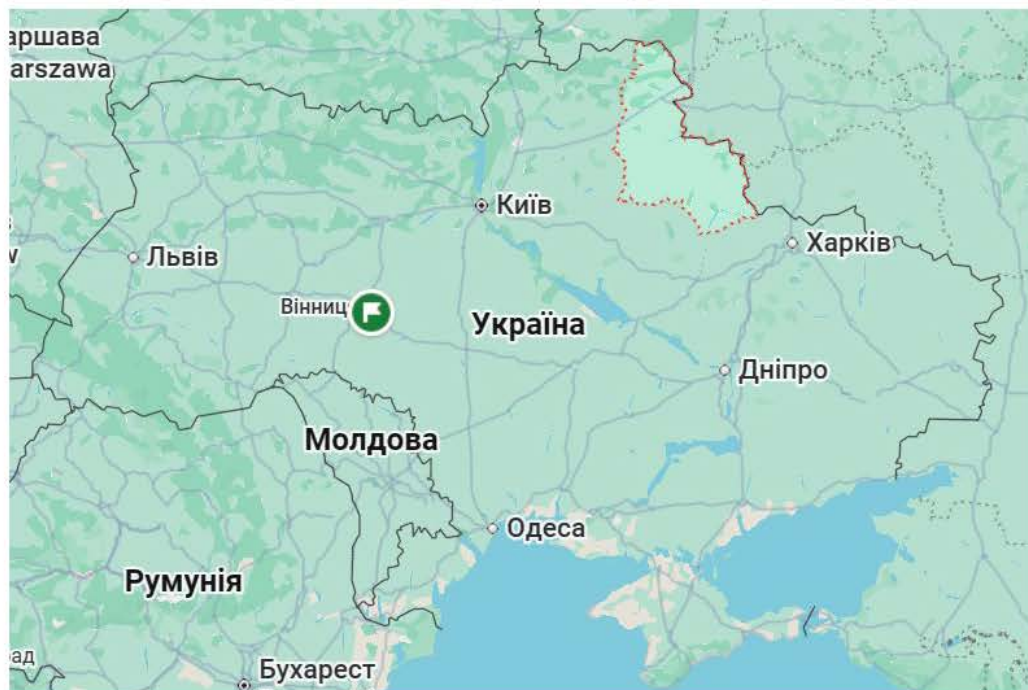

Рисунок 2.1 – Розташування Сумської області на карті

Джерело: складено автором на основі [20]

Сумщина зберігає величезний пласт культурної спадщини, яка представлена архітектурними пам'ятками, музеями, літературними та

мистецькими традиціями. В області налічується понад 3 000 об'єктів культурної спадщини, з яких значна частина має статус пам'яток національного значення [22].

Особливо вирізняється місто Глухів, яке в XVII–XVIII століттях було гетьманською столицею. Тут збереглися унікальні храми, зокрема Трьох-Анастасіївська церква (1893 р.) та Миколаївська церква (1693 р.), які є визначними зразками неовізантійського стилю та українського бароко відповідно. У Тростянці вражає оборонна споруда Круглий двір, побудована у XVIII столітті, а в Путивлі - Софроніївський монастир із XVII століття [22].

Кролевець відомий своїм ткацьким промислом, особливо виготовленням традиційних рушників, які є частиною нематеріальної культурної спадщини України. У Сумах функціонує обласний краєзнавчий музей, який налічує понад 100 тис. експонатів, зокрема археологічні знахідки, етнографічні колекції, документи та фотографії [22].

Сумська область має значний потенціал природних ресурсів, що включає водні, лісові та мінеральні багатства. Важливою складовою природного середовища є річки Сейм, Псел, Сула, Ворскла, а також численні малі річки та озера (табл. 2.1). Водні ресурси активно використовуються в аграрному секторі, для потреб населення та енергетики [23].

Таблиця 2.1 – Основні річки Сумської області

Назва річки	Довжина в межах області (км)	Притока
Сейм	293	Десна
Псел	362	Дніпро
Ворскла	177	Дніпро
Сула	118	Дніпро

Джерело: складено автором на основі [23]

Ліси займають приблизно 17% площі області. Найбільш поширені породи дерев - сосна, дуб, береза, граб. Лісові угіддя мають значне значення для збереження біорізноманіття, кліматичного балансу, а також виступають основою для розвитку рекреаційного туризму та санаторно-курортної сфери.

Мінеральні ресурси області включають нафту, природний газ, торф, глину, крейду, пісок, фосфорити (табл. 2.2). Розвідано понад 290 родовищ корисних копалин [24].

Таблиця 2.2 – Основні види корисних копалин Сумської області:

Вид корисної копалини	Кількість розвіданих родовищ
Нафта та газ	63
Торф	77
Глина та суглинки	45
Крейда, мергель	39
Пісок, гравій	29

Джерело: складено автором на основі [24]

Природно-заповідний фонд налічує понад 300 об'єктів, серед яких заповідники, заказники, пам'ятки природи. Наприклад, «Михайлівська цілина» є рідкісною ділянкою цілинного степу, а Яблуна-колонія в Кролевці - унікальне дерево, що розрослося на площі понад 1 га [22].

Сумська область володіє великим потенціалом у сфері збереження та розвитку культурно-історичних і природних ресурсів. Розмаїття архітектурних пам'яток, глибокі традиції народного мистецтва та багатство природного середовища роблять регіон привабливим як для туристів, так і для науковців. Збереження цього надбання, його популяризація та використання у сталому розвитку має стати пріоритетом державної та регіональної політики.

Сумська область, розташована на північному сході України, є прикордонним регіоном, який межує з Російською Федерацією і знаходиться поблизу зони бойових дій. Через свою прикордонну локацію та регулярні обстріли з боку агресора, частина території залишається небезпечною для відвідування. Зокрема, не рекомендується відвідувати прикордонні громади,

такі як Білопільська, Великописарівська, Середино-Будська, Есманська та Ямпільська, де діють обмеження на пересування та туристичні заходи.

Пандемія COVID-19 та подальше повномасштабне вторгнення Росії у 2022 році сильно вплинули на туристичну галузь Сумської області [25]. У 2022 році туристична активність в області суттєво впала – туристичні витрати впали на 58% порівняно з 2021 роком, ставши одним із найнижчих показників в Україні (гірше показали лише Херсонська, Миколаївська, Донецька та Луганська області). Проте вже у 2024 році спостерігається позитивна тенденція: доходи від туристичних витрат зросли на 39% порівняно з попереднім роком, що свідчить про поступове відновлення туризму, хоча темпи зростання все ще помірні та нижчі за показники центральних та західних областей України (рис. 2.2).

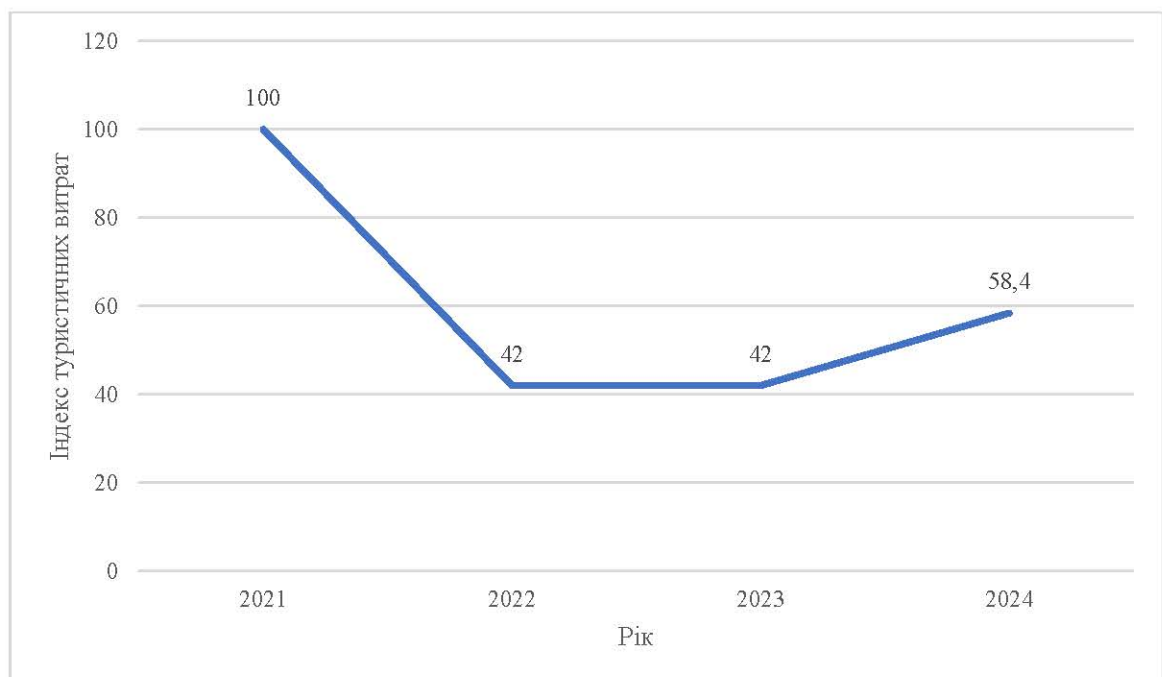

Рисунок 2.2 – Динаміка туристичних витрат у Сумській області

Джерело: складено автором на основі [25]

До повномасштабної війни Сумська область мала різноплановий туристичний потенціал (рис. 2.3). Також діяли численні туристичні маршрути, культурні ініціативи та інформаційні ресурси, зокрема туристичний портал

«Мандруй Сумщиною», який надавав актуальну інформацію про місця відпочинку та визначні об'єкти області [25].

Рисунок 2.3 – Туристичні напрямки Сумщини у довоєнний період

Джерело: складено автором на основі [25]

Сьогодні розвиток туризму в регіоні стикається з низкою викликів, основним з яких залишається безпекова ситуація. Проте відновлення інфраструктури, підтримка внутрішнього туризму та збереження культурної спадщини залишаються важливими напрямками регіонального розвитку. У разі стабілізації ситуації, Сумська область має потенціал відновити свою позицію на туристичній мапі України та знову приваблювати як внутрішніх, так і іноземних туристів [25].

Отже, досліджено, що Сумська область володіє багатою культурною спадщиною та значним природним потенціалом, що формують основу для розвитку різних форм туризму: культурно-пізнавального, екологічного, сільського та медичного. Історичні пам'ятки, традиційні ремесла, мальовничі ландшафти, ліси, водні ресурси та заповідні території створюють передумови

для сталого туристичного розвитку. Водночас безпекова ситуація, пов'язана з прикордонним розташуванням і воєнними діями, суттєво обмежує туристичну активність. Попри це, спостерігається поступове відновлення галузі. Збереження і популяризація культурних та природних ресурсів має стати стратегічним пріоритетом регіону, що дозволить у майбутньому відновити туристичну привабливість Сумщини та інтегрувати її у національний туристичний простір.

2.2 Культурна спадщина міста Ромни Сумської області

Для аналізу культурної спадщини Сумської області було обрано саме місто Ромни, а не обласний центр – Суми, з кількох вагомих причин.

По-перше, Ромни є одним із найстаріших міст Лівобережної України, перша писемна згадка про яке датується 1096 роком. Така глибока історія надає місту вагомого культурно-історичного значення, яке часто недооцінюється в контексті сучасного туризму. Місто зберегло низку пам'яток архітектури, історії та культури, що дозволяє простежити різні етапи розвитку українського містобудування, релігійного життя та побуту. Це робить Ромни унікальним об'єктом дослідження саме в контексті автентичної, глибокої культурної спадщини регіону [26].

По-друге, Ромни мають велику цінність для регіонального туризму, оскільки місто менш відоме широкому загалу туристів порівняно з Сумами, що дає змогу розглянути потенціал розвитку туризму у малих історичних містах. Це важливо в умовах децентралізації, коли місцеві громади отримують більше повноважень для самостійного управління своїм культурним та туристичним ресурсом. Дослідження Ромен як об'єкта культурної спадщини дозволяє також запропонувати шляхи для збереження та популяризації пам'яток, що перебувають поза увагою центральних туристичних маршрутів.

По-третє, в умовах повномасштабної війни важливо привертати увагу до безпечніших для відвідування населених пунктів регіону. Станом на сьогодні

Ромни, на відміну від деяких прикордонних районів, не є зоною активних бойових дій, що відкриває можливості для обмеженого, але перспективного розвитку локального туризму з акцентом на культурну спадщину [26].

Таким чином, вибір міста Ромни для аналізу зумовлений поєднанням історичної глибини, регіональної унікальності, потенціалу розвитку локального туризму та актуальних умов безпеки.

Місто Ромни на Сумщині є справжньою скарбницею нерухомих об'єктів культурної спадщини (рис. 2.4). Ця розмаїтість створює неповторний образ міста, де крізь призму часу проступають характерні риси архітектури різних епох [26].

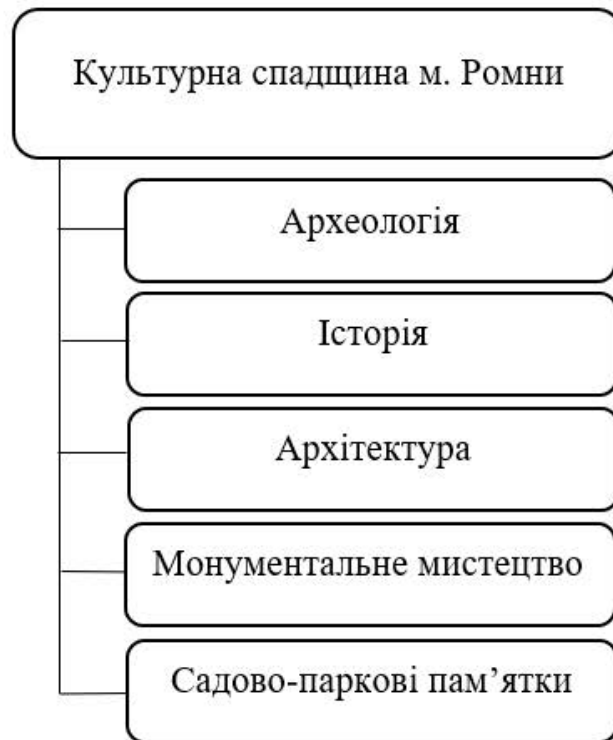

Рисунок 2.4 – Розподіл об'єктів культурної спадщини за видами

Джерело: складено автором на основі [26]

Серед архітектурних пам'яток міста виділяються чотири національного значення (рис. 2.5). Ці споруди є видатними прикладами українського відродження першої половини 18 століття з елементами бароко, а також пізніших класицизму та історизму. Святодухівський собор – унікальна

споруда свого стилю, а разом із Василівською церквою вони формують головні містобудівні доміанти Ромен, велично підносячись над річкою Сулою [26].

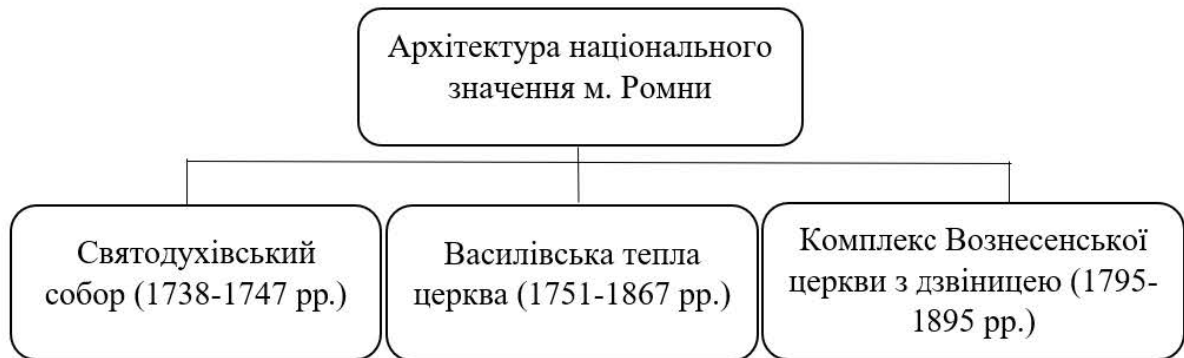

Рисунок 2.5 – Пам'ятки архітектури національного значення Ромен

Джерело: складено автором на основі [26]

Додатково, місто має 18 пам'яток архітектури місцевого значення та 26 об'єктів, які планують включити до переліку щойно виявлених. Історичне середовище вулиці Соборної вражає своєю збереженістю, де, крім Вознесенської церкви, розташовані повітове народне училище (1805 р.), поштова контора (1820 р.), міське училище (1895 р.) та повітова скарбниця (1820 р.) – найдавніші цивільні споруди Ромен. Вони побудовані у формах пізнього класицизму за проектами відомих архітекторів М. Амвросімова та А. Карташевського. Будівля міського училища (архітектор В. Каура) вирізняється мотивами неоренесансу [26].

Велике значення для цілісного сприйняття історичного середовища Ромен мають пам'ятки та об'єкти архітектурної спадщини вздовж Московського бульвару (нині бульвар Європейський та Свободи). Тут розташовані комплекс повітового богоугодного закладу (шпиталю, 1824-1826 рр.), земська лікарня (1905-1907 рр.) та купецький торговельний будинок (1910-ті рр.), який є рідкісним зразком «конструктивного модерну» в промисловій архітектурі. Серед культових споруд варто відзначити

Всіхсвятську церкву (1866-1873 рр.) у стилістиці раннього історизму та римо-католицький костел (1906 р.), вирішений у неокласицизмі. Будівлі жіночої гімназії (1878 р.), міської думи та особняк по вул. Луценка, 4 є зразками поєднання української архітектури доби Гетьманщини та класицизму. Комплекс будівель Роменського відділення державного банку (1915 р.), де нині розташований Роменський краєзнавчий музей, виконаний у так званому цегляному стилі [26].

Історична спадщина міста представлена 34 пам'ятками історії місцевого значення та щойно виявленими об'єктами. Важливе значення має територія міського кладовища (вул. Дудіна, 2) з індивідуальними та братськими могилами.

У сфері монументального мистецтва Ромен відомий пам'ятником Т.Г. Шевченку (1918 р., бульв. Шевченка), що має національне значення. Монумент є видатним роботою скульптора І.П. Кавалерідзе, уродженця роменських околиць. Також є 3 пам'ятки та 4 об'єкти монументального мистецтва місцевого значення, що пропонуються до включення до відповідного переліку [26].

Найвідомішою та найбільш дослідженою серед археологічних об'єктів міста є багатопарове городище (бронзовий вік, ранній залізний вік, розвинуте середньовіччя) в урочищі Монастирище. Ця пам'ятка національного значення є частиною Державного історико-культурного заповідника «Посулля». Крім того, налічується 4 пам'ятки археології місцевого значення, зокрема городище часів Київської Русі (11-12 ст.) в урочищах Замок та Підгородок. Виявлено 5 щойно виявлених археологічних об'єктів, серед яких посади городища Монастирище та літописного міста Ромен, а також сотенна Роменська фортеця 17-18 ст.

Значну історико-культурну цінність мають 3 пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення (рис. 2.6). Ці парки – цінні зразки паркового будівництва з різноманітням дерев та чагарників, що пов'язані з історією міста

та краю. Вони відіграють важливу роль у збереженні біорізноманіття та створенні рекреаційних зон для мешканців та гостей Ромен [26].

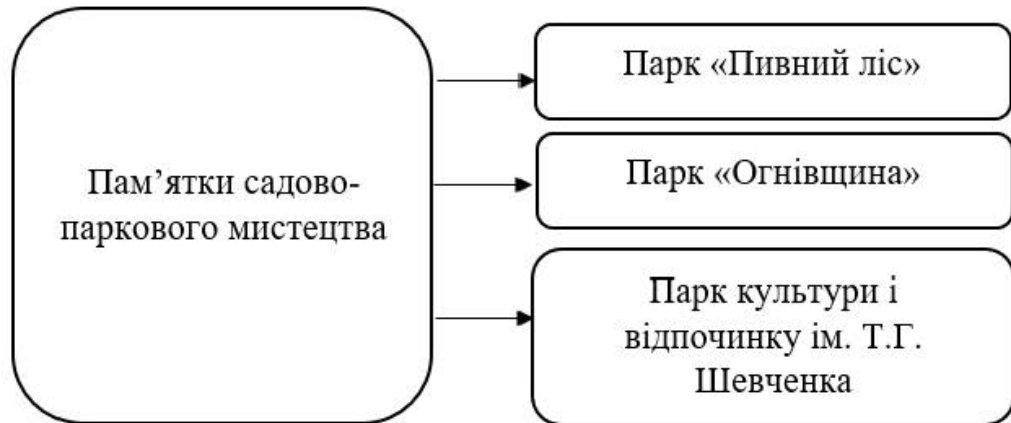

Рисунок 2.6 – Історичні парки Ромен

Джерело: складено автором на основі [26]

Місто Ромни є унікальним поєднанням багатой культурно-історичної спадщини та мальовничих природних ресурсів. Його давня історія залишила цінні архітектурні пам'ятки, музейні колекції та культурні традиції, які дбайливо зберігаються та передаються з покоління в покоління. Природне оточення міста з його лісами, річкою та луками створює сприятливі умови для життя, відпочинку та розвитку екологічного туризму [26].

Для забезпечення сталого розвитку міста необхідно приділяти особливу увагу збереженню та популяризації його культурно-історичних пам'яток, а також раціональному використанню природних багатств. Розвиток культурного і екологічного туризму здатен суттєво сприяти економічному зростанню та покращенню рівня життя жителів Ромен.

Отже, визначено, що місто Ромни є яскравим прикладом регіонального центру з багатою культурно-історичною спадщиною та значним туристичним потенціалом. Його історія, що бере початок з XI століття, відображена в архітектурних пам'ятках, музеях, культурних традиціях і видатних постатях. Серед найбільш цінних об'єктів – Михайлівська церква, Роменський

краєзнавчий музей, пам'ятник Тарасу Шевченку та зразки історичної забудови. Природне оточення міста, включаючи річку Ромен, ліси та луки, створює передумови для розвитку екотуризму та рекреаційної діяльності. Попри певні виклики, зокрема безпекові та інфраструктурні, Ромни мають усі шанси стати центром локального туризму, за умови належного збереження, промоції та сталого управління культурними та природними ресурсами.

2.3 Туристична інфраструктура міста

Туристична інфраструктура міста Ромни, хоча й не є надмірно розвиненою порівняно з великими туристичними центрами, проте має значний потенціал для задоволення потреб як внутрішніх, так і потенційних зовнішніх відвідувачів (рис. 2.7).

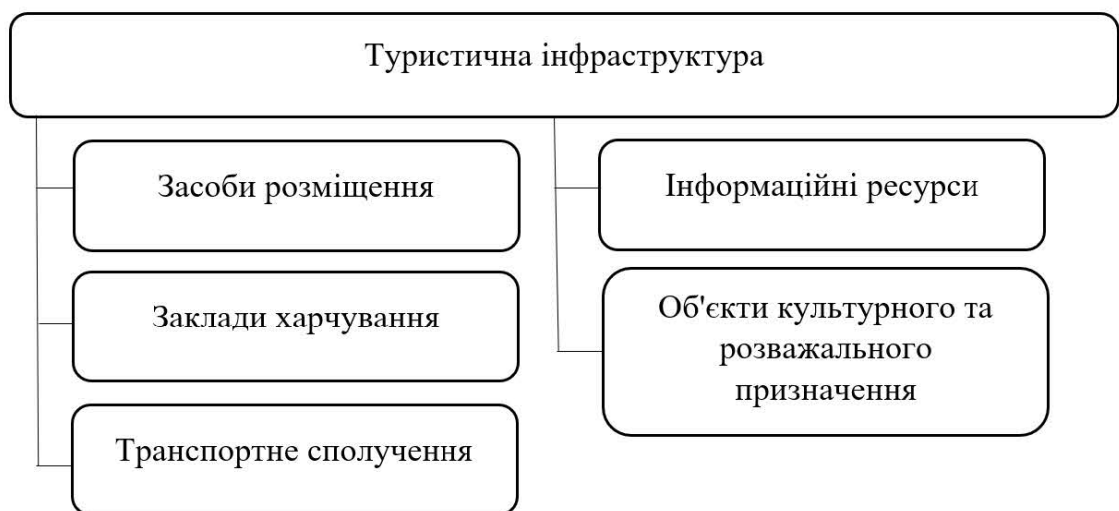

Рисунок 2.7 – Туристичне забезпечення міста Ромни

Джерело: складено автором на основі [27]

На території міста Ромни представлені різні варіанти розміщення для туристів. Серед них варто відзначити готелі різного рівня комфортності, які пропонують стандартні номери та додаткові послуги. Хоча великих

мережевих готелів у місті немає, існуючі готелі забезпечують базові потреби гостей у затишному та комфортному проживанні [27].

Крім готелів, у місті та його околицях можуть бути доступні садиби або будинки для відпочинку, які пропонують більш приватний та домашній варіант розміщення, особливо привабливий для сімей або невеликих груп туристів, які бажають провести час на природі. Інформацію про такі варіанти часто можна знайти через онлайн-платформи бронювання або місцеві туристичні інформаційні центри [27].

Варто зазначити, що розвиток сучасних засобів розміщення, які б відповідали міжнародним стандартам, є одним із напрямків для покращення туристичної інфраструктури міста.

Ромни пропонують туристам різноманітні заклади харчування (рис. 2.8), де можна скуштувати страви української та європейської кухні. Ці заклади часто є місцем не лише для харчування, але й для відпочинку та проведення часу. Деякі ресторани можуть пропонувати місцеві фірмові страви, що є цікавим елементом гастрономічного туризму [27].

Крім того, у місті є заклади, які пропонують більш швидкий та бюджетний варіант харчування. Вони зручні для туристів, які планують насичену програму огляду визначних місць.

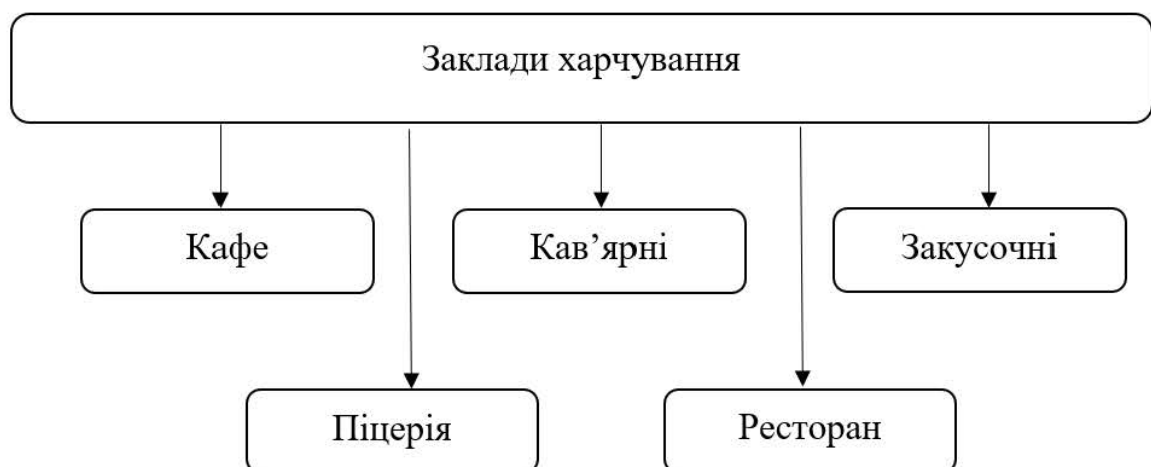

Рисунок 2.8 – Інфраструктура харчування у місті Ромни

Джерело: складено автором на основі [27]

Розвиток мережі закладів харчування, які б пропонували різноманітне меню, якісне обслуговування та відповідали різним бюджетним категоріям, є важливим аспектом для залучення більшої кількості туристів [27].

Ромни мають відносно зручне транспортне сполучення. Через місто проходять автомобільні шляхи різного значення, що забезпечує доступність міста для автотуристів. У місті діє автовокзал, який забезпечує міжміське автобусне сполучення з іншими населеними пунктами Сумської області та України [27].

Залізничне сполучення також є важливим елементом транспортної інфраструктури. Залізнична станція «Ромни» приймає поїзди приміського та міжміського сполучення, що забезпечує зручне прибуття для туристів, які віддають перевагу залізничному транспорту [27].

У самому місті основним видом громадського транспорту є автобуси та маршрутні таксі, які забезпечують пересування між різними районами міста та до окремих туристичних об'єктів. Також доступні послуги таксі.

Покращення якості доріг, оновлення парку громадського транспорту та розвиток інформаційної підтримки для туристів щодо транспортних маршрутів є важливими напрямками розвитку туристичної інфраструктури.

На даний момент інформаційна інфраструктура для туристів у Ромнах може бути недостатньо розвиненою. Проте, потенційно можуть існувати місцеві краєзнавчі музеї, які виконують частково інформаційну функцію, надаючи відвідувачам відомості про історію та визначні місця міста [27].

Створення повноцінного туристичного інформаційного центру (ТІЦ) є важливим кроком для покращення туристичної інфраструктури. ТІЦ міг би надавати туристам інформацію про засоби розміщення, заклади харчування, транспорт, екскурсії, культурні події та інші корисні відомості. Розвиток онлайн-ресурсів, таких як веб-сайт міста з туристичною інформацією та мобільні додатки, також є важливим у сучасному світі [27].

Місто Ромни має ряд об'єктів, які можуть зацікавити туристів (рис. 2.9). Його туристичний потенціал поєднує глибину історії з атмосферою

провінційного затишку, що створює унікальні умови для неспішного та змістовного відпочинку. Дивитися Додатки.

Рисунок 2.9 – Основні туристичні локації у Ромнах

Джерело: складено автором на основі [28]

До інших важливих елементів туристичної інфраструктури належать:

- вказівники та навігація: наявність чітких та зрозумілих вказівників до туристичних об'єктів є важливою для зручності пересування містом;
- громадські вбиральні: забезпечення достатньої кількості чистих громадських вбиралень у місцях скупчення туристів;
- паркувальні зони: наявність зручних паркувальних зон для автотуристів;
- безпека: забезпечення безпеки туристів на території міста.

Туристична інфраструктура міста Ромни перебуває на етапі розвитку (таблиця 2.4). Це означає, що місто активно працює над розширенням своїх туристичних можливостей, покращенням сервісу та створенням нових атракцій, щоб привабити більше відвідувачів [28].

Таблиця 2.4 – Основні елементи туристичної інфраструктури міста Ромни

Елемент інфраструктури	Приклади	Поточний стан (оцінка)	Потенціал розвитку
Засоби розміщення	Готелі (Floriana, Орхідея тощо)	Задовільний	Розширення мережі готелів різних категорій, розвиток агротуризму та екотуризму, залучення інвестицій у будівництво нових готелів.
Заклади харчування	Ресторани (Оазис, Кухня, New York Street Pizza тощо)	Задовільний	Збільшення різноманітності меню, покращення якості обслуговування, розвиток гастрономічного туризму
Транспортне сполучення	Автовокзал, залізнична станція, міські автобуси та маршрутні таксі, таксі	Задовільний	Покращення якості доріг, оновлення громадського транспорту, розвиток інформаційної підтримки (маршрути, розклади), створення велоінфраструктури.
Культурні об'єкти	Вознесеньська церква, краєзнавчий музей, пам'ятник Шевченку, історична забудова	Задовільний	Підтримка та реставрація об'єктів, покращення доступності, розробка екскурсійних програм, організація культурних подій та фестивалів.

Джерело: складено автором на основі [28]

Місто має певний потенціал для залучення туристів завдяки своїй багатій культурно-історичній спадщині та мальовничій природі. Однак, для

повноцінного розвитку туристичної галузі необхідно інвестувати в покращення існуючих та створення нових об'єктів інфраструктури [28].

Особливо важливим є розвиток засобів розміщення, закладів харчування, інформаційних ресурсів та покращення транспортної доступності. Відкриття туристичного інформаційного центру, розробка якісних туристичних продуктів і маршрутів, а також активне просування туристичного потенціалу міста можуть суттєво збільшити його привабливість для гостей [28].

Комплексний підхід до розвитку туристичної інфраструктури, з урахуванням збереження культурної спадщини та природних ресурсів, сприятиме економічному зростанню міста та підвищенню його іміджу як привабливого туристичного напрямку [28].

Отже, виявлено, що місто Ромни володіє базовою, але перспективною туристичною інфраструктурою, що охоплює засоби розміщення, заклади харчування, транспортне сполучення та культурно-дозвіллієві об'єкти. Хоча інфраструктура перебуває на етапі становлення, вона вже сьогодні здатна задовольнити основні потреби туристів. Для повноцінного розвитку туристичної галузі необхідні цілеспрямовані інвестиції у покращення якості обслуговування, розширення мережі готелів і ресторанів, розвиток цифрових інформаційних ресурсів, створення туристичного інформаційного центру та вдосконалення транспортної логістики. Комплексний підхід до модернізації інфраструктури, із збереженням культурної спадщини та акцентом на сталий розвиток, дозволить Ромнам посісти гідне місце на туристичній мапі Сумщини та України.

2.4 Проблеми та перспективи розвитку туризму в Ромнах

Розвиток туризму є важливим напрямком соціально-економічного розвитку будь-якого регіону, адже він сприяє створенню нових робочих місць, збільшенню доходів місцевого бюджету, збереженню культурної спадщини та природних ресурсів, а також підвищенню іміджу території. Місто Ромни, маючи значний культурно-історичний та природний потенціал, також має певні проблеми та перспективи у сфері розвитку туризму [29].

Попри наявність привабливих туристичних об'єктів, розвиток туризму в Ромнах зустрічає ряд перешкод, що гальмують його повноцінний розвиток (рис. 2.10). Ці виклики вимагають системного підходу та інвестицій для їх подолання. Лише комплексні заходи зможуть забезпечити стале зростання туристичної галузі міста [29].

Рисунок 2.10 – Бар'єри на шляху туристичного зростання Ромен

Джерело: складено автором на основі [29]

Ромни стикаються з низкою системних труднощів, що уповільнюють розвиток туристичної сфери. Це включає брак якісних умов для проживання та харчування, а також обмежений доступ до актуальної інформації та зручного транспорту. Місто також потребує активнішої маркетингової роботи, щоб стати більш впізнаваним на туристичній мапі. Нерівномірність туристичного потоку протягом року та дефіцит кваліфікованих спеціалістів у галузі також створюють значні труднощі. Крім того, обмежений спектр додаткових сервісів та потенційні екологічні питання вимагають уваги для забезпечення сталого розвитку туризму [29].

Попри ці перешкоди, Ромни мають великий потенціал для розвитку туризму завдяки своїм унікальним надбанням (рис. 2.11). Саме це багатство спадщини – від давніх пам'яток та архітектурних шедеврів до мальовничих природних пейзажів та самобутніх культурних традицій – є потужною базою для залучення туристів і формування унікальних маршрутів [29].

Рисунок 2.11 – Майбутнє туристичної галузі Ромен

Джерело: складено автором на основі [29]

Реалізація цього потенціалу вимагає системного підходу, що дозволить перетворити існуючі труднощі на можливості для сталого зростання туристичної галузі міста. Саме цілеспрямовані дії та співпраця всіх зацікавлених сторін стануть запорукою успішного розвитку Ромен як привабливого туристичного напрямку. Впровадження інноваційних рішень та активне залучення інвестицій допоможуть місту розкрити свій повний потенціал та стати помітним гравцем на туристичній мапі України [29].

Виходячи з вищезазначеного, побудуємо SWOT-аналіз розвитку туризму в місті Ромни, що дозволить систематизувати внутрішні сильні та слабкі сторони, а також зовнішні можливості та загрози (таблиці 2.5 та 2.6).

Таблиця 2.5 – SWOT-аналіз розвитку туризму в місті Ромни

Сильні сторони	Слабкі сторони
Багата культурно-історична спадщина	Недостатній рівень розвитку туристичної інфраструктури
Природний потенціал	Недостатня інформаційна підтримка
Традиція проведення ярмарків	Обмежена транспортна доступність та якість транспортної інфраструктури
Можливість розвитку гастрономічного туризму	Недостатня промоція туристичного потенціалу
Зростаючий інтерес до внутрішнього туризму	Сезонність туристичної активності Недостатня кількість кваліфікованих кадрів Недостатня розвиненість супутніх послуг

Джерело: складено автором на основі [29]

Таблиця 2.6 – SWOT-аналіз розвитку туризму в місті Ромни

Можливості	Загрози
Залучення інвестицій	Недостатня увага до збереження культурної спадщини та природи
Розвиток партнерства з іншими регіонами	Низька конкурентоздатність порівняно з більш розвиненими туристичними центрами
Використання сучасних технологій для промоції	Нестабільна економічна ситуація в країні
Зростання екологічної свідомості туристів	Зниження туристичного потоку через зовнішні фактори (пандемії, тощо)
Підтримка розвитку туризму на державному рівні	Відсутність чіткої стратегії розвитку туризму на місцевому рівні

Джерело: складено автором на основі [29]

Розвиток туризму в Ромнах є складним, але перспективним завданням. Для реалізації існуючого потенціалу необхідно комплексно підходити до вирішення наявних проблем. Першочерговими кроками мають стати покращення туристичної інфраструктури, активізація інформаційної та промоційної діяльності, розвиток кадрового потенціалу та створення якісного туристичного продукту, що поєднує культурно-історичні та природні атракції міста [29].

Успішне впровадження цих заходів допоможе Ромнам стати популярним туристичним напрямком, сприятиме економічному зростанню міста, збереженню його унікальної культурної спадщини та підвищенню його впізнаваності на туристичній мапі України.

Аналіз туристичного потенціалу міста Ромни показав, що це місто має унікальне поєднання цінних культурно-історичних пам'яток і мальовничих природних ресурсів, які становлять основу для формування конкурентоспроможного туристичного продукту. Багата історична спадщина, виражена в архітектурних пам'ятках, музеях та культурних традиціях, у поєднанні з лісами, річками та чистим довкіллям, створює сприятливі умови для розвитку різних видів туризму – культурно-пізнавального, екологічного, гастрономічного та рекреаційного [29].

Оцінка туристичної інфраструктури свідчить про наявність базових елементів, які дозволяють обслуговувати внутрішній туризм. Проте інфраструктура потребує значного оновлення та розширення для забезпечення повноцінного функціонування туристичної галузі (рис. 2.12).

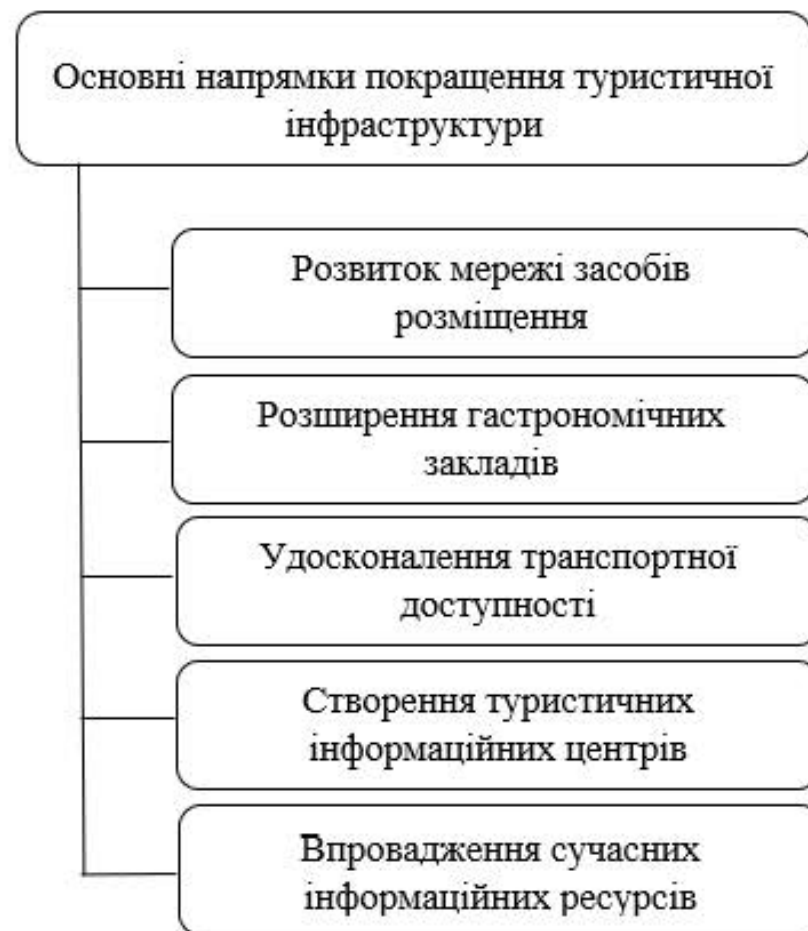

Рисунок 2.12 – Пріоритети в розвитку туристичної інфраструктури
Джерело: складено автором на основі [29]

Наявні проблеми, серед яких варто виокремити недостатнє фінансування, відсутність координації між зацікавленими сторонами та слабку промоцію міста як туристичного напрямку, уповільнюють розвиток туризму. Водночас перспективи полягають у використанні внутрішнього потенціалу міста, залученні інвестицій, реалізації цільових програм розвитку туризму та створенні бренду міста Ромни як туристичного центру регіонального значення. Системний підхід до вирішення цих питань, що поєднує зусилля влади, бізнесу та громадськості, є ключовим для подолання існуючих бар'єрів. Ефективне використання культурно-історичної спадщини та природних ресурсів, у поєднанні з активним маркетингом, дозволить Ромнам повноцінно розкрити свій туристичний потенціал [29].

Отже, з'ясовано, що місто Ромни володіє унікальним поєднанням культурно-історичних пам'яток і природних ресурсів, що створює вагому основу для розвитку різних видів туризму. Однак реалізація цього потенціалу стримується низкою проблем: недостатньо розвиненою інфраструктурою, слабкою інформаційною підтримкою, відсутністю промоції, сезонністю туристичних потоків та нестачею кадрів. Перспективи розвитку пов'язані з модернізацією інфраструктури, впровадженням сучасних технологій, відродженням традиційних ярмарків, розвитком гастрономічного й екотуризму, а також залученням інвестицій. Комплексний підхід, підтримка з боку місцевої влади та ефективне просування дозволять Ромнам стати потужним туристичним осередком регіонального рівня, що сприятиме економічному зростанню і збереженню культурної спадщини. Це вимагає розробки чіткої стратегії розвитку туризму, яка враховуватиме місцеві особливості та глобальні тенденції. Лише цілеспрямовані зусилля всіх зацікавлених сторін – від громади до інвесторів – зможуть розкрити повний туристичний потенціал міста. Успішна реалізація цих кроків перетворить Ромни на привабливий напрямок, здатний запропонувати незабутні враження та сприяти сталому розвитку регіону.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

За результатами другого розділу отримано наступні висновки.

1. Виявлено, що Сумська область володіє багатою культурною спадщиною та значним природним потенціалом, що формують основу для розвитку різних форм туризму: культурно-пізнавального, екологічного, сільського та медичного. Історичні пам'ятки, традиційні ремесла, мальовничі ландшафти, ліси, водні ресурси та заповідні території створюють передумови для сталого туристичного розвитку. Водночас безпекова ситуація, пов'язана з прикордонним розташуванням і воєнними діями, суттєво обмежує туристичну активність. Попри це, спостерігається поступове відновлення галузі.

Збереження і популяризація культурних та природних ресурсів має стати стратегічним пріоритетом регіону, що дозволить у майбутньому відновити туристичну привабливість Сумщини та інтегрувати її у національний туристичний простір.

2. Проаналізовано, що місто Ромни є яскравим прикладом регіонального центру з багатою культурно-історичною спадщиною та значним туристичним потенціалом. Його історія, що бере початок з XI століття, відображена в архітектурних пам'ятках, музеях, культурних традиціях і видатних постатях. Серед найбільш цінних об'єктів – Михайлівська церква, Роменський краєзнавчий музей, пам'ятник Тарасу Шевченку та зразки історичної забудови. Природне оточення міста, включаючи річку Ромен, ліси та луки, створює передумови для розвитку екотуризму та рекреаційної діяльності. Попри певні виклики, зокрема безпекові та інфраструктурні, Ромни мають усі шанси стати центром локального туризму, за умови належного збереження, промоції та сталого управління культурними та природними ресурсами.

3. Описано, що місто Ромни володіє базовою, але перспективною туристичною інфраструктурою, що охоплює засоби розміщення, заклади харчування, транспортне сполучення та культурно-дозвілєві об'єкти. Хоча інфраструктура перебуває на етапі становлення, вона вже сьогодні здатна задовольнити основні потреби туристів. Для повноцінного розвитку туристичної галузі необхідні цілеспрямовані інвестиції у покращення якості обслуговування, розширення мережі готелів і ресторанів, розвиток цифрових інформаційних ресурсів, створення туристичного інформаційного центру та вдосконалення транспортної логістики. Комплексний підхід до модернізації інфраструктури, із збереженням культурної спадщини та акцентом на сталий розвиток, дозволить Ромнам посісти гідне місце на туристичній мапі Сумщини та України. Це, в свою чергу, стимулюватиме економічне зростання, створюватиме нові робочі місця та сприятиме підвищенню загального добробуту громади. Таким чином, інвестування в туристичну інфраструктуру є стратегічно важливим кроком для майбутнього міста.

4. Досліджено, що місто Ромни володіє унікальним поєднанням культурно-історичних пам'яток і природних ресурсів, що створює вагомую основу для розвитку різних видів туризму. Однак реалізація цього потенціалу стримується низкою проблем: недостатньо розвиненою інфраструктурою, слабкою інформаційною підтримкою, відсутністю промоції, сезонністю туристичних потоків та нестачею кадрів. Перспективи розвитку пов'язані з модернізацією інфраструктури, впровадженням сучасних технологій, відродженням традиційних ярмарків, розвитком гастрономічного й екотуризму, а також залученням інвестицій. Комплексний підхід, підтримка з боку місцевої влади та ефективне просування дозволять Ромнам стати потужним туристичним осередком регіонального рівня, що сприятиме економічному зростанню і збереженню культурної спадщини. Це вимагає розробки чіткої стратегії розвитку туризму, яка враховуватиме місцеві особливості та глобальні тенденції. Лише цілеспрямовані зусилля всіх зацікавлених сторін – від громади до інвесторів – зможуть розкрити повний туристичний потенціал міста. Успішна реалізація цих кроків перетворить Ромни на привабливий напрямок, здатний запропонувати незабутні враження та сприяти сталому розвитку регіону.

РОЗДІЛ 3

РОЗРОБКА ОЗНАЙОМЧОЇ ЕКСКУРСІЇ ДЛЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ МІСТОМ РОМНИ

3.1 Роль Сумської області та міста Ромни у прийнятті ВПО

Повномасштабне вторгнення Росії на територію України 24 лютого 2022 року спричинило вимушене переселення населення зі східних, південно-східних та північно-східних регіонів країни, які знаходились поблизу активної фази бойових дій. Чисельність біженців з України становить близько 6 млн. осіб, а внутрішньо переміщених осіб (ВПО) – сягнула близько 4 млн. осіб станом на жовтень 2024 року. Ці переміщення стали найбільшими міграційними потоками в Європейському регіоні з часів Другої світової війни [34].

Питання соціальної адаптації ВПО та активізації пізнавальної діяльності мігрантів розглядаються в роботах І. Кирилюк, Л. Чвертко [30], О. Греул, О. Белікової, Н. Безсонової [31], К. Котеленець, Ю. Нужної, С. Хобти [32], Е. Лібанової, О. Позняка [33] та інших науковців.

Сумська область посідає 14 місце серед інших регіонів України, які прийняли та надали допомогу вимушеним переселенцям (рис. 3.1).

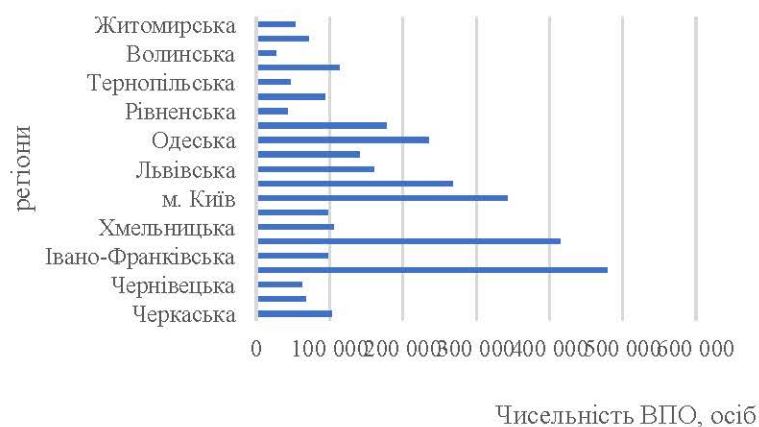

Рисунок 3.1 – Чисельність ВПО станом на квітень 2024 рік у регіонах України, осіб

Джерело: складено автором за даними [34]

Місто Ромни Сумської області стали для багатьох українців тим безпечним прихистком, який дозволив втекти від війни та розпочати нове життя. Мешканці активно підтримують переселенців, пропонуючи різноманітні види допомоги та створюючи умови для їхньої адаптації [35].

Існують різні спеціальні пункти де можна отримати продукти харчування, засоби гігієни, одяг та взуття. Місцева влада та волонтери допомагають переселенцям знайти тимчасове житло або орендувати житло за пільговими умовами. Міські лікарні та амбулаторії надають безкоштовну медичну допомогу. Діти переселенців можуть відвідувати місцеві школи та дитячі садки. Для подолання стресу та травм війни працюють психологи. Центри зайнятості допомагають переселенцям знайти роботу. Організуються різноманітні заходи для дозвілля та інтеграції переселенців у місцеву громаду [36].

З початку воєнного стану у Ромнах зареєстрували майже 2500 внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Серед них понад 650 дітей, понад 75 людей з інвалідністю та майже 400 пенсіонерів. Це свідчить про значний наплив людей, які шукають безпеки в нашому місті (рис. 3.2).

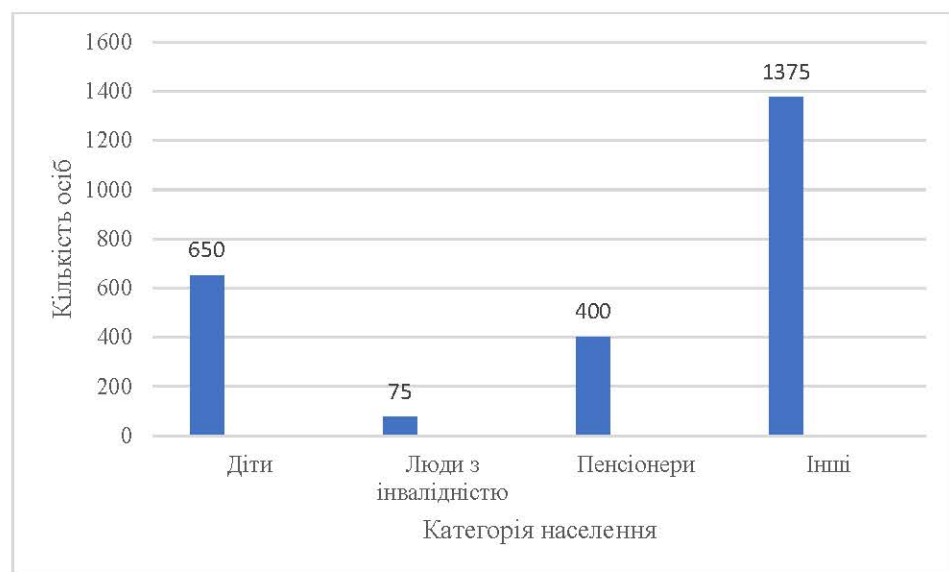

Рисунок 3.2 – Структура внутрішньо переміщених осіб у Ромнах (з початку воєнного стану)

Джерело: складено автором за даними [36]

За останні два роки понад 2500 ВПО отримали державну допомогу. У 2022 році загальна сума виплат склала майже 40 мільйонів гривень, а у 2023 році – понад 46 мільйонів (рис. 3.3). Це свідчить про значну підтримку з боку держави для тих, хто був змушений залишити свої домівки [36].

Підтримка дозволила значній кількості переселенців адаптуватися до нових умов проживання в Ромнах. У майбутньому очікується розширення програм допомоги, зокрема у сфері працевлаштування та інтеграції ВПО в місцеву громаду [36].

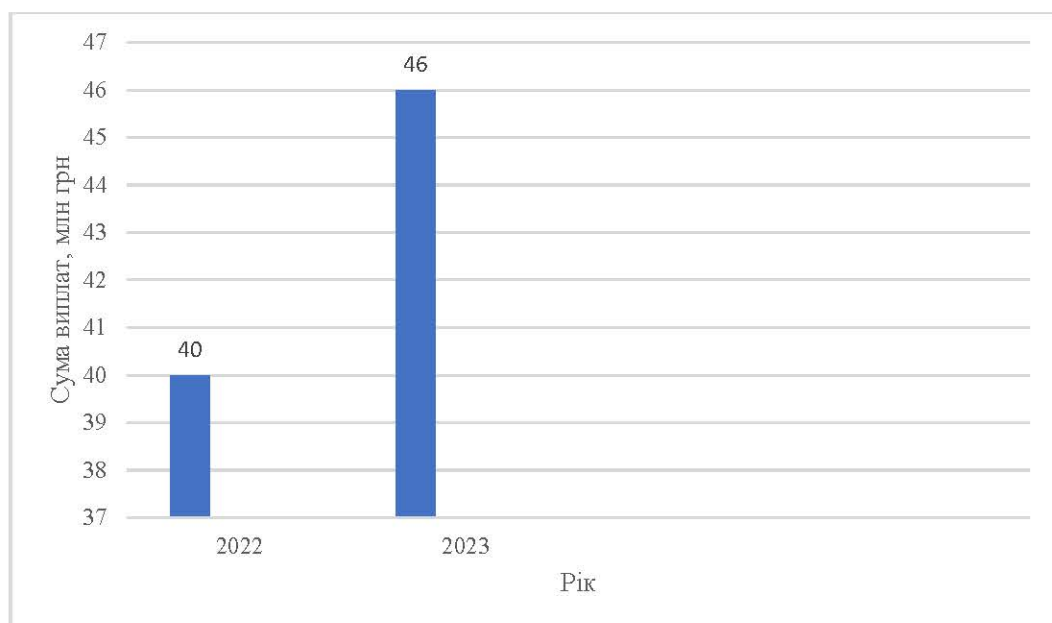

Рисунок 3.3 – Державна допомога ВПО у Ромнах (2022-2023 роки)

Джерело: складено автором за даними [36]

Крім грошової допомоги, протягом 2023 року роменські ВПО отримали понад 1900 гуманітарних наборів з продуктами харчування. Це дозволило забезпечити їх найнеобхіднішим.

Окрім продуктів, у рамках гуманітарної підтримки також надавалися засоби гігієни, одяг та побутові речі. Такі заходи значно покращили умови життя тимчасово переміщених осіб, особливо в період адаптації. Важливу роль у цьому процесі відіграли як державні структури, так і волонтерські та благодійні організації [36].

У ширшому контексті Сумська область активно реалізує програми інтеграції та соціального супроводу переселенців. Зокрема, реалізуються такі ініціативи:

- Державна допомога для дорослих і дітей (2000 та 3000 грн відповідно);
- Обласні програми виплат евакуйованим дітям;
- Розміщення у модульних містечках та гуртожитках;
- Впровадження проєкту «Прихисток» з компенсацією витрат на утримання ВПО у приватному житлі;
- Розширення можливостей зайнятості та перекваліфікації.

У 2024 році в Сумській області нараховувалося понад 93,5 тисячі зареєстрованих ВПО, з яких понад 22 тисячі – діти. Найбільша кількість внутрішньо переміщених осіб обрала для проживання міста Суми, Конотоп, Охтирку та Ромни [36].

Таким чином, Ромни та вся Сумська область стали потужним регіоном прийняття та адаптації ВПО. Завдяки підтримці місцевих громад, органів влади та міжнародних організацій, вимушені переселенці мають можливість не лише отримати допомогу, а й почати нове життя у безпечному середовищі.

З'ясовано, що Сумська область, зокрема місто Ромни, відіграють важливу роль у прийнятті та підтримці внутрішньо переміщених осіб (ВПО), які постраждали внаслідок війни. Ромни стали безпечним прихистком для тисяч переселенців, включаючи дітей, пенсіонерів та осіб з інвалідністю. Завдяки злагодженій роботі місцевої влади, волонтерів і державних інституцій, у місті налагоджено систему допомоги, включно з житлом, медичною підтримкою, освітою, працевлаштуванням та психологічною реабілітацією. Реалізація державних та обласних програм, фінансова й гуманітарна допомога, проєкти з інтеграції та соціальної адаптації дозволяють ВПО поступово відновлювати своє життя. Така підтримка не лише знижує соціальну напругу, а й формує передумови для сталого розвитку регіону, посилюючи його гуманітарну стійкість.

3.2 Дослідження потреб переселенців щодо ознайомлення з містом Ромни

Необхідність розробки дієвих соціокультурних механізмів адаптації зумовлена високою актуальністю інтеграції внутрішньо переміщених осіб (ВПО) у громади, що їх приймають. Це критично важливо для їхнього повноцінного включення в нове суспільне життя, подолання психологічних травм та формування відчуття приналежності [16].

Одним із таких ефективних інструментів є ознайомлення переселенців з історико-культурним потенціалом населених пунктів, у яких вони тимчасово або постійно проживають. Долучення до місцевої історії, традицій, пам'яток та культурних подій сприяє не лише розширенню кругозору ВПО, а й допомагає їм краще зрозуміти нове соціальне середовище, відчувати зв'язок з ним та зменшити відчуття ізоляції. У місті Ромни, як і в інших регіонах, що прийняли значну кількість ВПО, особливого значення набуває глибоке вивчення потреб цієї категорії громадян у пізнанні нового соціального середовища, адже це дозволить розробити цільові програми та заходи для їх швидшої та ефективнішої інтеграції. Таке вивчення може включати опитування, фокус-групи та аналіз їхніх запитів щодо культурно-пізнавальних активностей [16].

У межах заходів соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб було проведено опитування з метою виявлення їхніх побажань щодо ознайомлення з історико-культурним потенціалом міста Ромни під час безкоштовної ознайомчої екскурсії.

Опитування проводилось протягом 14 днів із 1 по 14 червня 2024 року. У дослідженні взяли участь 100 осіб, що становить 4% від загальної кількості ВПО у місті [35].

Опитувальник містив наступні запитання: 1. Стать. 2. Вік. 3. Освіта. 4. Область, з якої прибув респондент. 5. Основні причини виїзду з попереднього місця перебування. 6. Основні причини переїзду до міста Ромни. 7. Наміри

щодо подальшого переміщення. 8. Очікувані часові рамки повернення додому. 9. Чи добре Ви знаєте місто Ромни? 10. Чи є у Вас бажання ознайомитись із містом Ромни в рамках відвідування безкоштовної ознайомчої екскурсії?

Під час анкетування були виявлені відповіді респондентів чоловічої (25%) і жіночої статі (75%), які є внутрішньо переміщеними ВПО в місті Ромни (рис. 3.4). З них мають середню освіту 15%, а вищу 85%. Загальний вік респондентів сягає 25-54 років (рис. 3.5).

Дослідження виявило, що серед опитаних внутрішньо переміщених осіб 35% прибули з Донецької області, 25% – з Харківської, а по 15% – з Луганської та Запорізької областей (рис. 3.6).

На відміну від інших прифронтових областей, Сумщина вважається відносно безпечним регіоном, що приваблює людей, які прагнуть уникнути обстрілів та інших небезпек [35].

Основна причина виїзду – погіршення безпекової ситуації 82%, брак доступного житла 6%, відсутність можливості заробляти 5%, інше 7%.

34% опитуваних мають родичів або знайомих, які живуть у місті Ромни. Це полегшує процес переїзду та адаптації на новому місці. 55% причиною переїзду стало покращення безпекової ситуації, 11% інше [35].

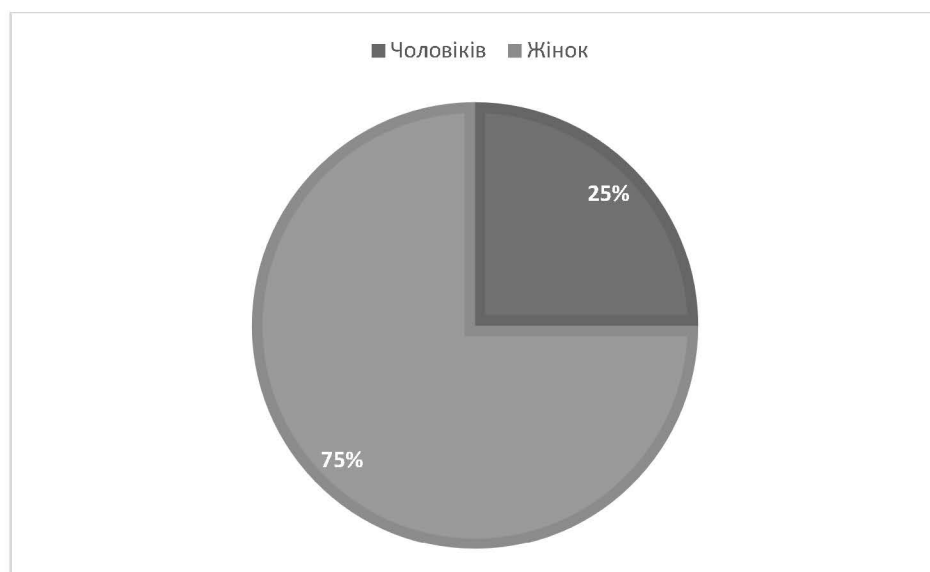

Рисунок 3.4 – Розподіл респондентів за статтю

Джерело: складено автором [35]

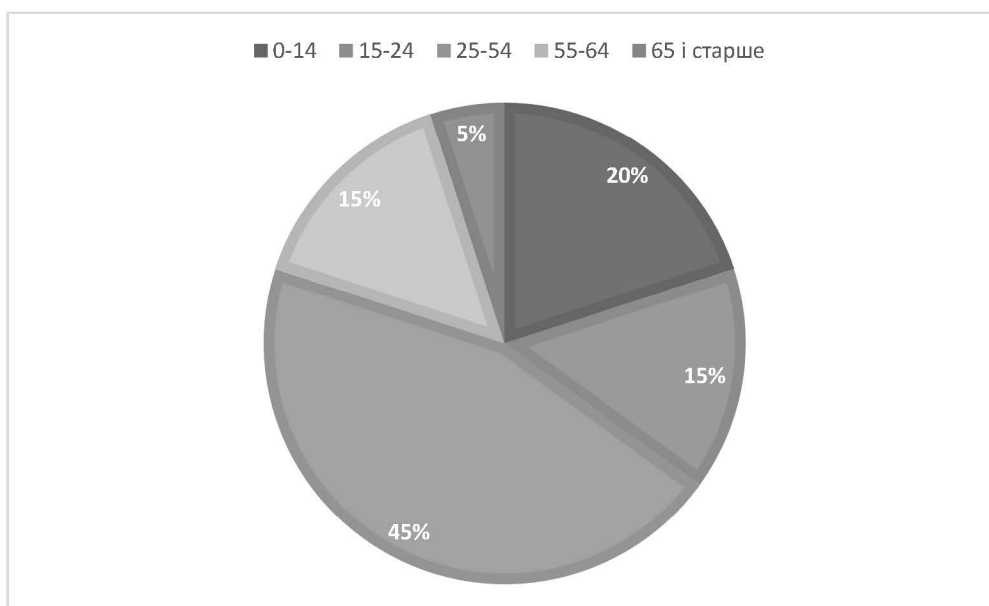

Рисунок 3.5 – Розподіл респондентів за віком

Джерело: складено автором [35]

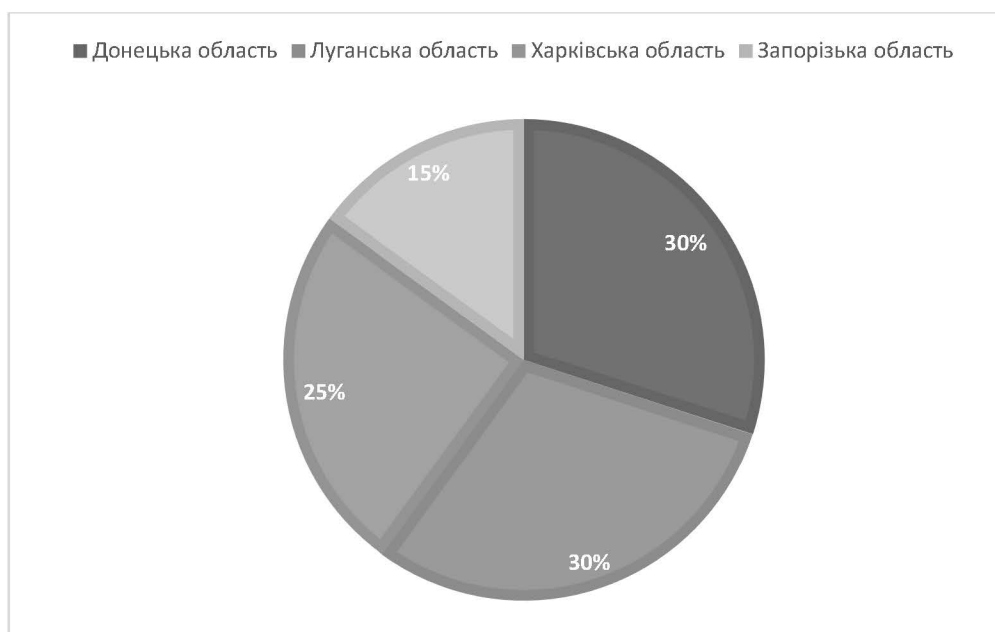

Рисунок 3.6 – Області, з яких прибули ВПО до міста Ромни

Джерело: складено автором [35]

Слід звернути увагу на той факт, що 58% будуть продовжувати проживати у місті Ромни, в той час, як 32% хочуть повернутися у рідне місто, а 10% вагаються або не знають.

Слід зазначити, що 60% повертатимуться після закінчення війни, а 40% не визначилися [35].

Результати соціального опитування показали, що більшість переселенців, а саме 80% погано знають Ромни, а тільки 20% добре. Отже, виникає велике бажання ознайомитися з містом в рамках відвідування безкоштовної екскурсії. Всі 100% респондентів відповіли, що хотіли б ознайомитись із містом в рамках відвідування безкоштовної ознайомчої екскурсії.

Схожі ініціативи вже успішно реалізуються в інших містах України. Наприклад, у Львові, Чернівцях та Одесі за підтримки органів місцевого самоврядування та громадських організацій для внутрішньо переміщених осіб організовуються безкоштовні пішохідні екскурсії. Такі програми не лише сприяють культурній адаптації, але й покращують психоемоційний стан новоприбулих, розширюють їхнє коло знайомств та підвищують рівень залучення до життя громади [35].

У місті Ромни наразі не функціонують спеціалізовані екскурсійні програми для ВПО, хоча діють туристичні агенції Coral Travel, Tours & Tickets тощо. Однак їхні послуги спрямовані переважно на зовнішній туризм. Відтак, актуальною є ініціатива створення нової екскурсійної програми саме для переселенців, яка дозволить зробити перші кроки до культурної інтеграції в нове середовище.

З огляду на виражений інтерес та готовність до участі у пізнавальних заходах, було розроблено маршрут «Ознайомча екскурсія містом Ромни», яка охоплює ключові об'єкти історичної та культурної спадщини міста, адаптована для переселенців різного віку та рівня фізичної підготовки [35].

Проведено опитування серед внутрішньо переміщених осіб у місті Ромни засвідчило високий рівень зацікавленості у пізнанні історико-культурного середовища приймаючої громади. Переважна більшість респондентів не володіє достатніми знаннями про місто, проте виявляє чітке бажання ознайомитися з ним через безкоштовні екскурсійні програми. Така потреба відкриває широкі можливості для реалізації соціокультурних проєктів, які сприятимуть інтеграції ВПО, зміцненню соціальних зв'язків і

покращенню психоемоційного стану переселенців. Розробка адаптованої екскурсійної програми з урахуванням віку, фізичних можливостей і культурних очікувань переселенців є актуальним і перспективним напрямом інтеграційної політики на місцевому рівні. Вона допоможе не лише подолати інформаційний бар'єр, а й створити відчуття приналежності та спільної ідентичності в нових умовах. Постійна підтримка та розширення таких ініціатив є запорукою успішної адаптації та гармонійного співіснування в громаді.

3.3 Досліджуючи Ромни: туристичний маршрут для ВПО

Ромни – це місто, де історія оживає на кожному кроці. Багата культурна спадщина, відображена в численних пам'ятках архітектури, поєднується з дивовижною природою. Відвідавши Ромни, ви зможете зануритися в атмосферу минулих епох та насолодитися спокоєм і красою цього стародавнього міста.

Мета екскурсії: сформувати та донести основний текст екскурсії на тему «Оглядова екскурсія містом Ромни»; познайомити екскурсантів з історією та пам'ятками міста [35].

Завдання екскурсії:

- Подивитися на вуличний експонат – старий камінь льодовикового періоду;
- Ознайомитися з історією міста у Роменському краєзнавчому музеї;
- Відвідати Вознесенську церкву, пам'ятник Т.Г Шевченку та Альтанку.

Підготовка і проведення ознайомче-оглядової краєзнавчої екскурсії по місту Ромни (Сумська область) для ВПО з інших міст, тривалістю 1,5-2 години на тему «Оглядова екскурсія містом Ромни». Протяжність маршруту екскурсії становить 2 км. Відомості підготовки і проведення екскурсії наведено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Відомості підготовки і проведення екскурсії

Екскурсовод	Тема: Підготовка і проведення						
	...екскурсії		по...	для... (контингент...)		трива- лістю ...	на тему «...»
	вид транспорт у	тематика	територі я	за віко м	за місцем проживан ня		
Обідейко Вікторія Олександрів на	Піша прогулян ка	Оглядово - краєзнав ча	Місто Ромни	ВПО	Для людей з інших міст	1,5-2 год	«Оглядо ва екскурсія містом Ромни»

Джерело: складено автором [35]

Процес підготовки екскурсії складається з кількох етапів:

- глибоке вивчення всіх об'єктів, які будуть включені до маршруту;
- розробка оптимального маршруту пересування екскурсантів між цими об'єктами (рис. 3.7);
- створення детального плану екскурсії, який включає індивідуальний текст для екскурсовода та технологічну карту, що відображає весь маршрут.

В таблиці 3.2 наведена Технологічна карта екскурсії.

Екскурсія успішно пройшла випробування на базі Університету митної справи та фінансів за участю 15 осіб. Під час її проведення використовувалися різноманітні техніки екскурсійного та наративного характеру. Ця екскурсія універсальна, оскільки її можна проводити в будь-яку пору року, що значно розширює її потенціал для регулярного використання в туристичній діяльності Ромен [35].

Таблиця 3.2 – Технологічна карта екскурсії

№	Ділянка (етап) просування по маршруту	Місця зупинок	Способи пересування	Об'єкти показу	Фото об'єкта	Тривалість розповіді та огляду	Основний зміст інформації (про що розповідь)	Організаційні та методичні вказівки
1 (А)	Старий камінь льодовикового періоду	Біля Роменського краєзнавчого музею	Пішки	Старий камінь льодовикового періоду		15 хв	Історія про таємничий камінь	Очікування збору групи на вказаному місці, початок екскурсії
2 (В)	Роменський краєзнавчий музей	Будинок музею	Пішки	Музей		30 хв	Про історію закладу, фонди та експозиції	Зайти з групою до музею, підготуватися до розповіді
3 (С)	Вознесенська церква	Храм	Пішки	Вознесенська церква		10-15 хв	Історія храму, інтер'єр	Провести групу до наступного місця, привернути увагу групи до собору
4 (D)	Пам'ятник Тарасові Шевченку	Історичний пам'ятник	Пішки	Пам'ятник Тарасові Шевченку		5-10 хв	Загальні дані та історія	Провести групу через місто до пам'ятника, чітко орієнтувати групу на історії
5 (Е)	Альтанка	Парк Т.Г. Шевченка	Пішки	Альтанка		10 хв	Історична довідка про об'єкт, зовнішнє оформлення	Провести групу через парк Шевченка.

Джерело: складено автором [35]

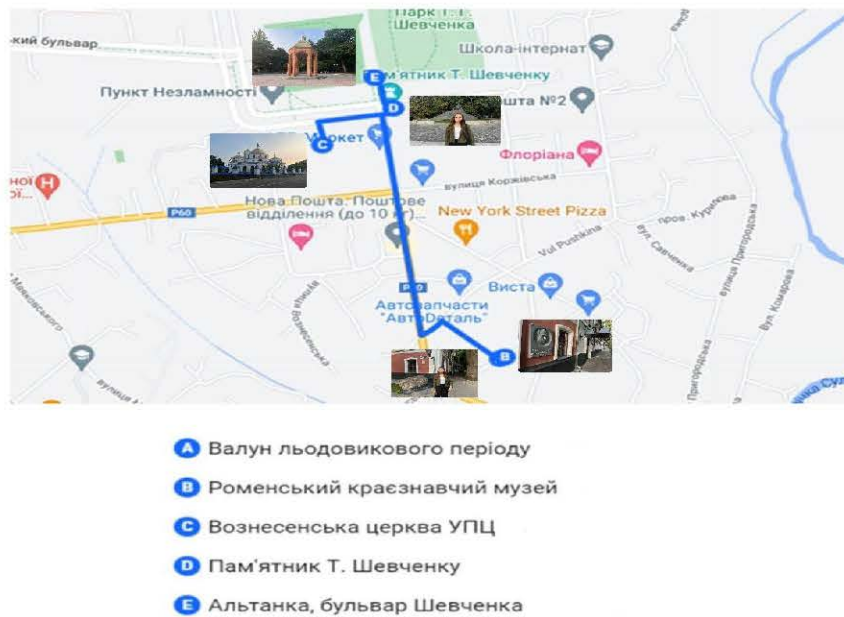

Рисунок 3.7 – Карта маршруту екскурсії «Оглядова екскурсія містом Ромни»

Джерело: складено автором [35]

Для кращої візуалізації та систематизації основних туристичних локацій міста Ромни, які включені до екскурсійного маршруту, була підготовлена наступна таблиця 3.3. Вона містить ключову інформацію про кожен об'єкт, що дозволяє швидко ознайомитися з його значенням та особливостями [35].

Таблиця 3.3 – Індивідуальний текст екскурсії по місту Ромни

№	Назва об'єкта / Локація	Характеристика
1	Старий камінь льодовикового періоду	Гігантський валун віком ~3 млрд років, принесений льодовиком. Мовчазний свідок формування Землі та льодовикових епох.
2	Роменський краєзнавчий музей	Заснований у 1919 році. Має понад 40 тисяч експонатів (археологія, ремесла, документи) та 10 тисяч книг. Зберігає багатовікову історію регіону.
3	Роменська Вознесенська церква	Видатний зразок українського бароко (кін. XVIII ст.). Унікальна кругла форма, необарокова дзвіниця. Важлива історико-культурна пам'ятка.
4	Пам'ятник Тарасу Шевченку	Перший повнофігурний пам'ятник Т. Шевченку в Україні (1918 р.), скульптор І. Кавалерідзе. Встановлений на згадку про відвідини Ромен поетом у 1845 р.
5	Альтанка	Подарована місту у 2002 році на честь 1100-річчя Ромен. Улюблене місце відпочинку в парку.

Джерело: складено автором [37; 38]

Проведена екскурсія не лише ознайомлює вимушено переміщених осіб із культурним і історичним обличчям нового міста, а й має глибоке соціально-психологічне значення. Завдяки живому спілкуванню, участі в пізнавальних заходах, можливості задати запитання екскурсоводу та поділитися враженнями з іншими учасниками, ВПО поступово інтегруються в нове середовище. Вони починають сприймати місто не як тимчасове місце перебування, а як потенційно новий дім [35].

Такий формат екскурсії допомагає:

- Знизити рівень тривожності та стресу;
- Розвинути інтерес до нового середовища;
- Сприяти соціальній адаптації через групову взаємодію;
- Підвищити загальний культурний рівень та мотивацію до подальшого пізнання регіону.

Крім того, екскурсія має потенціал для перетворення на сталу туристичну ініціативу для всіх новоприбулих, що створить основу для формування позитивного іміджу міста Ромни як відкритого, історично багатого та гостинного простору.

У подальшому подібні маршрути можуть стати частиною більш масштабної програми культурної інтеграції, що охоплюватиме не лише ВПО, а й ширше коло мешканців та гостей міста, сприяючи соціальній згуртованості громади. Проведене соціологічне опитування виявило високий інтерес переселенців до ознайомлення з історико-культурною спадщиною міста. Зокрема, 100% опитаних виявили бажання взяти участь у безкоштовній ознайомчій екскурсії, а 80% зазначили, що мають недостатні знання про нове місце проживання. Це яскраво демонструє нагальну потребу в таких заходах та підтверджує їхню значущість для успішної інтеграції. Отримані дані підкреслюють не лише соціальну, а й культурну цінність подібних ініціатив для формування міцних зв'язків між новими та постійними мешканцями [35].

Встановлено, що розробка та проведення ознайомчої екскурсії містом Ромни для внутрішньо переміщених осіб (ВПО) стало відповіддю на виявлену соціальну потребу у пізнанні нового середовища. У результаті дослідження було доведено, що екскурсія не лише викликає інтерес (100% респондентів виявили бажання долучитися), а й сприяє адаптації, зниженню тривожності та формуванню відчуття приналежності до громади. Запропонований маршрут, що включає найважливіші історико-культурні об'єкти міста, є доступним для переселенців різного віку та фізичних можливостей. Такий формат роботи має потенціал стати постійною практикою в інтеграційній політиці, зміцнюючи зв'язки між новоприбулими та місцевим населенням, і формуючи позитивний імідж міста як відкритого та культурно багатого простору. Ця ініціатива не тільки розширює кругозір ВПО, але й активно сприяє їхній соціалізації, роблячи їх повноцінною частиною громади. Успішне впровадження таких проектів є важливим кроком до створення інклюзивного та згуртованого суспільства.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

1. За результатами третього розділу виявлено наступні висновки, що Сумська область, зокрема місто Ромни, відіграють важливу роль у прийнятті та підтримці внутрішньо переміщених осіб (ВПО), які постраждали внаслідок війни. Ромни стали безпечним прихистком для тисяч переселенців, включаючи дітей, пенсіонерів та осіб з інвалідністю. Завдяки злагодженій роботі місцевої влади, волонтерів і державних інституцій, у місті налагоджено систему допомоги, включно з житлом, медичною підтримкою, освітою, працевлаштуванням та психологічною реабілітацією. Реалізація державних та обласних програм, фінансова й гуманітарна допомога, проєкти з інтеграції та соціальної адаптації дозволяють ВПО поступово відновлювати своє життя. Така підтримка не лише знижує соціальну напругу, а й формує передумови для сталого розвитку регіону, посилюючи його гуманітарну стійкість.

2. Визначено, проведене опитування серед внутрішньо переміщених осіб у місті Ромни засвідчило високий рівень зацікавленості у пізнанні історико-культурного середовища приймаючої громади. Переважна більшість респондентів не володіє достатніми знаннями про місто, проте виявляє чітке бажання ознайомитися з ним через безкоштовні екскурсійні програми. Така потреба відкриває широкі можливості для реалізації соціокультурних проєктів, які сприятимуть інтеграції ВПО, зміцненню соціальних зв'язків і покращенню психоемоційного стану переселенців. Розробка адаптованої екскурсійної програми з урахуванням віку, фізичних можливостей і культурних очікувань переселенців є актуальним і перспективним напрямом інтеграційної політики на місцевому рівні. Вона допоможе не лише подолати інформаційний бар'єр, а й створити відчуття приналежності та спільної ідентичності в нових умовах. Постійна підтримка та розширення таких ініціатив є запорукою успішної адаптації та гармонійного співіснування в громаді.

3. Виявлено, що розробка та проведення ознайомчої екскурсії містом Ромни для внутрішньо переміщених осіб (ВПО) стало відповіддю на виявлену соціальну потребу у пізнанні нового середовища. У результаті дослідження було доведено, що екскурсія не лише викликає інтерес (100% респондентів виявили бажання долучитися), а й сприяє адаптації, зниженню тривожності та формуванню відчуття приналежності до громади. Запропонований маршрут, що включає найважливіші історико-культурні об'єкти міста, є доступним для переселенців різного віку та фізичних можливостей. Такий формат роботи має потенціал стати постійною практикою в інтеграційній політиці, зміцнюючи зв'язки між новоприбулими та місцевим населенням, і формуючи позитивний імідж міста як відкритого та культурно багатого простору. Ця ініціатива не тільки розширює кругозір ВПО, але й активно сприяє їхній соціалізації, роблячи їх повноцінною частиною громади. Успішне впровадження таких проєктів є важливим кроком до створення інклюзивного та згуртованого суспільства.

ВИСНОВКИ

Виконавши запланований у вступі перелік задач, можемо впевнено стверджувати, що мета кваліфікаційної роботи досягнута повною мірою. Її висновки полягають у наступному.

1. Проаналізовано теоретичні засади вивчення внутрішнього туризму, зокрема розглянуто поняття, класифікацію та особливості розвитку цього виду туризму в умовах сучасної України. Окреслено науково-методологічну базу дослідження, що дозволила сформулювати чітке уявлення про внутрішній туризм як важливу складову соціально-економічного розвитку регіонів.

2. Розглянуто сучасні дослідження внутрішнього туризму, які вказують на зростання його ролі в умовах воєнного стану та обмеження виїзного туризму. Встановлено, що актуальні наукові праці зосереджені на пошуку нових форматів туризму, зокрема локальних ініціатив і соціально спрямованих туристичних практик.

3. Визначено чинники впливу на розвиток внутрішнього туризму, серед яких головну роль відіграють безпекова ситуація, інфраструктурна забезпеченість, доступність інформації, а також наявність культурно-історичних ресурсів. Уточнено роль соціально-економічних і демографічних показників.

4. Досліджено культурно-історичні та природні ресурси Сумської області, що становлять основу для розвитку внутрішнього туризму. Виділено ключові туристичні локації регіону, які мають перспективу для подальшого популяризування.

5. Вивчено культурну спадщину міста Ромни, визначено її історичну цінність, архітектурне різноманіття та значення в контексті розвитку локального туризму. Місто розглянуто як приклад маловідомого, але перспективного туристичного напрямку. Саме ці унікальні надбання Ромен формують міцну основу для створення привабливих туристичних продуктів та залучення відвідувачів.

6. Описано туристичну інфраструктуру міста Ромни, проаналізовано наявні засоби розміщення, заклади харчування, транспортне сполучення та інформаційні ресурси. Встановлено, що інфраструктура перебуває на стадії розвитку, але має потенціал до вдосконалення. Для повноцінного функціонування туристичної галузі необхідні цілеспрямовані інвестиції у покращення якості обслуговування, розширення мережі готелів і ресторанів, розвиток цифрових інформаційних ресурсів, створення туристичного інформаційного центру та вдосконалення транспортної логістики.

7. Виявлено проблеми та перспективи розвитку туризму в Ромнах. Серед проблем – недостатній рівень популяризації міста, обмежена туристична інфраструктура та нестача інвестицій. Разом із тим, перспективи пов'язані з використанням місцевих ресурсів і залученням нових цільових аудиторій, зокрема внутрішньо переміщених осіб. Подолання цих викликів вимагає комплексного підходу та стратегічного планування, що поєднуватиме зусилля влади, бізнесу та громадськості. Лише так Ромни зможуть повноцінно розкрити свій туристичний потенціал і стати помітним гравцем на туристичній мапі.

8. Виділено роль Сумської області та міста Ромни у прийнятті внутрішньо переміщених осіб, де проаналізовано надану гуманітарну та фінансову підтримку. Підкреслено значення міста як безпечного простору для інтеграції переселенців у нову спільноту. Ця роль не обмежується лише забезпеченням прихистку, але й активно сприяє соціальній та психологічній адаптації новоприбулих. Місто демонструє відкритість та готовність докладати зусиль для інтеграції ВПО, що є важливим елементом формування стійкої громади.

9. Досліджено потреби переселенців щодо ознайомлення з містом Ромни, встановлено запит на доступну інформацію про культурні об'єкти, адаптовані туристичні маршрути та соціальну взаємодію. Акцент зроблено на важливості культурної інтеграції через ознайомлення з місцевою історією. Це

не лише задовольняє пізнавальні інтереси ВПО, а й сприяє їхній швидкій адаптації та формуванню відчуття приналежності до нової громади.

10. Сформульовано туристичний маршрут для ВПО, який охоплює ключові історико-культурні пам'ятки Ромен та адаптований до потреб переселенців. Маршрут сприяє соціальній адаптації, емоційній підтримці та формуванню прив'язаності до нового місця проживання. Його розробка стала відповіддю на виявлену потребу в пізнанні нового середовища та інтеграції в громаду.

Таким чином, дослідження довело доцільність використання внутрішнього туризму як ефективного механізму соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб. Це не тільки сприяє їхній інтеграції та психологічному відновленню, а й підкреслює необхідність розвитку місцевої туристичної інфраструктури. Інвестиції в цю галузь та культурні програми є стратегічно важливим кроком для стійкого соціально-економічного розвитку міста та створення інклюзивного середовища для всіх мешканців.

Інвестиції у цю сферу є основою для забезпечення довгострокового позитивного впливу на соціально-економічний розвиток приймаючих територій, створюючи нові робочі місця, залучаючи кошти до місцевих бюджетів, стимулюючи розвиток малого та середнього бізнесу (сувенірна продукція, місцева кухня, транспортні послуги) та підвищуючи загальну привабливість регіону. Розвиток внутрішнього туризму на Роменщині, орієнтований на потреби ВПО, може стати моделлю для інших громад в Україні, демонструючи, як культурно-історична спадщина та природні ресурси можуть бути використані для зміцнення соціальної стійкості, національної єдності та післявоєнного відновлення країни. Подальші дослідження могли б зосередитись на моніторингу ефективності розробленої екскурсії та розробці нових інтеграційних туристичних програм, що враховуватимуть різні потреби та інтереси ВПО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про туризм». URL: <https://surl.li/sgpdxz>
2. Мельниченко О. А., Шведун В. О. Особливості розвитку індустрії туризму в Україні : монографія. Харків : Видавництво НУЦЗУ, 2017, 153 с. URL: <https://surl.lu/jvwwyf>
3. Романів П.В., Жук І.З. Основи туризму: навчально-методичні матеріали. Львів, 2013. 12 с. URL: <https://surl.li/gvlloz>
4. Коржилов Л. І. Туризм в Україні. Класифікація та види. *Ефективна економіка*. 2014. №9. URL: <https://salo.li/99b643d>
5. Попович О. Туризм в Україні: сучасний стан і перспективи. *Географія і туризм*. 2022. № 62. С. 24–31. URL: <https://surl.li/mohbwx>
6. Матвійчук Л.Ю., Барського Ю.М., Лепкого М.І. Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі: колективна монографія. Луцьк: ВІП Луцького НТУ, 2022. 154 с. URL: <https://surli.cc/acsuxy>
7. Мельниченко О. А., Шведун В. О. Особливості розвитку індустрії туризму в Україні: монографія. Харків: Видавництво НУЦЗУ, 2017. 153 с. URL: <https://surli.cc/bikfyw>
8. Грицун Н. М. Вплив російсько-української війни на туризм в Україні. Міжнародна науково-практична конференція «Стратегічні перспективи розвитку туристичної індустрії в умовах глобалізації: регіональний, національний, світовий виміри». Батвія: Baltic Publishing, 2023. С.132–135. URL: <https://surli.cc/vyxupx>
9. Савицька Н. Л., Чміль Г. Л., Джгутапшвілі Н. М. Клієнт-орієнтоване управління в готельно-ресторанному бізнесі: монографія. Харків: Видавець Іванченко І. С., 2021. URL: <https://surl.lu/afbg1h>
10. Національний інститут стратегічних досліджень. Щодо розвитку внутрішнього туризму в Україні: Аналітична записка. Київ: НІСД, 2020. URL: <https://surl.li/ozxhkd>

11. Кравченко О. О., Міщенко М. С., Левченко Н. В. [та ін.]. Соціально-психологічна реабілітація дітей та молоді з особливими освітніми потребами засобами інклюзивного туризму: колективна монографія. Умань: Візаві, 2022. URL: <https://surl.li/uvyvfm>
12. Павліха Н. В., Цимбалюк І. О., Савчук А. Ю. Сталій розвиток туризму та рекреації: сучасні виклики й перспективи для України: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2022. URL: <https://surl.li/mpdawt>
13. Колектив авторів. Туристична галузь України під час війни: виклики, загрози, шляхи виходу з кризи: монографія. Львів: Львівський торговельно-економічний університет, 2024. URL: <https://surl.cc/qhqpmmp>
14. Місін М. Ю., Мельниченко С. В. Розвиток інтернет-маркетингу підприємств туризму в умовах цифрової трансформації економіки України: теоретико-методологічні та прикладні засади: монографія. Львів: Видавництво АТБ «ННВК», 2021. URL: <https://surl.li/ydozce>
15. Матвійчук Л. Ю., Барський Ю. М., Лепкий М. І. (ред.) Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі: колективна монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2024. 320 с. URL: <https://surl.lu/vjammp>
16. Габчак Н. Ю., Габчак С. С. Внутрішній туризм України: тенденції, проблеми та можливості розвитку у воєнний період. *Економіка та суспільство*. 2023. № 52. URL: <https://surl.li/piscan>
17. Графська О. І., Підвальна О. Г. Перспективи розвитку внутрішнього туризму в умовах пандемії Covid-19. . *Економіка та суспільство*. 2021. № 26. URL: <https://surl.li/nozjli>
18. Бунтова Н. В., Стаучан Л. О. Клієнтоорієнтований підхід як засіб підвищення споживчої цінності внутрішнього туризму. Київ : КНЕУ. 2023. С.82–85. URL: <https://surl.li/flhrbwx>

19. Кучер П. В., Ільїн Л. В., Штойко П. І. Рекреаційно-туристичні ресурси Волинської області : монографія. Луцьк : ПП «Волинська друкарня», 2023. 180 с. URL: <https://surl.li/rglsqo>
20. Google Maps. Сумська область. URL: <https://salo.li/ce8F820>
21. Google Maps. Екскурсія містом Ромни. URL: <https://salo.li/96Dc1b9>
22. Балдич А. С., Зігунов В. М. Стан та перспективи використання туристського потенціалу у розвитку пригодницького туризму у Сумській області. Суми, 2021. 6–10 с. URL: <https://surl.li/dfrfdy>
23. Басейнове управління водних ресурсів середнього Дніпра. URL: <https://buvrd.gov.ua/>
24. Корисні копалини Сумської області. URL: <https://insgeo.com.ua/korysni-kopalyny-sumskoi-oblasti/>
25. Державне агентство розвитку туризму України (ДАРТ). URL: <https://surl.lu/kqqtoc>
26. Комунальний заклад Сумської обласної ради «Державний історико-культурний заповідник Посулля». Спадщина міста: нерухомі об'єкти культурної спадщини м. Ромни та Роменського району. URL: <https://surl.lu/erdtef>
27. Офіційний сайт Роменської міської ради. URL: <romny-vk.gov.ua>
28. Державний історико-культурний заповідник «Посулля». URL: <posullya.com>
29. Писаревський І.М. (ред.) Туризм і місто: досвід, проблеми та перспективи : Монографія. Харків: ХНАДУ, 2011. 284 с. URL: <https://surl.lu/pyikdd>
30. Кирилук І., Чвертко Л. Волонтерський туризм як інструмент соціальної інтеграції вимушено переміщених осіб під час російського воєнного вторгнення. *Економічні горизонти*. 2023. № 1(23), С. 80–91. DOI: <https://surli.cc/sqrffg>
31. Греул О., Белікова О., Безсонова Н. Віртуальні екскурсії як спосіб активізації пізнавальної діяльності освітніх мігрантів. *Викладання мов у*

- вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. *Міжпредметні зв'язки*. № 38. 2021. С. 41-57. URL: <https://surl.li/ccdkyh>
32. Котеленець К.М., Нужна Ю.С., Хобта С.В. Особливості адаптації вимушених мігрантів під час українсько-російської війни: теоретичні засади дослідження. *Спеціальні та галузеві соціології*. DOI: <https://surl.li/cchwhr> URL: <https://surl.li/yjxeet>
33. Лібанова Е., Позняк О., Цимбал О. Масштаби та наслідки вимушеної міграції населення України внаслідок збройної агресії Російської Федерації. *Демографія та соціальна економіка*. 2022. №48(2). С. 37–57. DOI: <https://surl.li/jztngr>
34. IOM_UKR_GPS_Internal_Displacement_Report_Round_16_UA_June_2024.pdf. URL: <https://surl.li/raqbha>
35. Обідейко В.О. Розробка та апробацію оглядової екскурсії містом Ромни. Економіко-правові управлінсько-технологічні виміри сьогодення: молодіжний погляд: матеріали міжнародної науково-практичної конференції: у 3 т. Том 3. Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2023. С.184–186. URL: <https://salo.li/2d370F2>
36. У Роменській громаді зареєстровано майже 3000 переселенців. Ромни 24 Новини (romny24.info). URL: <https://surl.li/dzkyin>
37. Мироненко Д. О., Кайнова С. М., Углова О. В. Міста України. Сумська область: бібліографічний показник. Мінрегіон України, Держ. наук. архітектурно-будівельна б-ка ім. 2016. 391 с. URL: <https://salo.li/9648AD0>
38. Яременко М. Ф. Нариси історії Сумщини: Посібник з історії рідного краю Вип. 3. Суми : Козацький вал, 2000. 173 с. URL: <https://salo.li/b1e1D36>

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

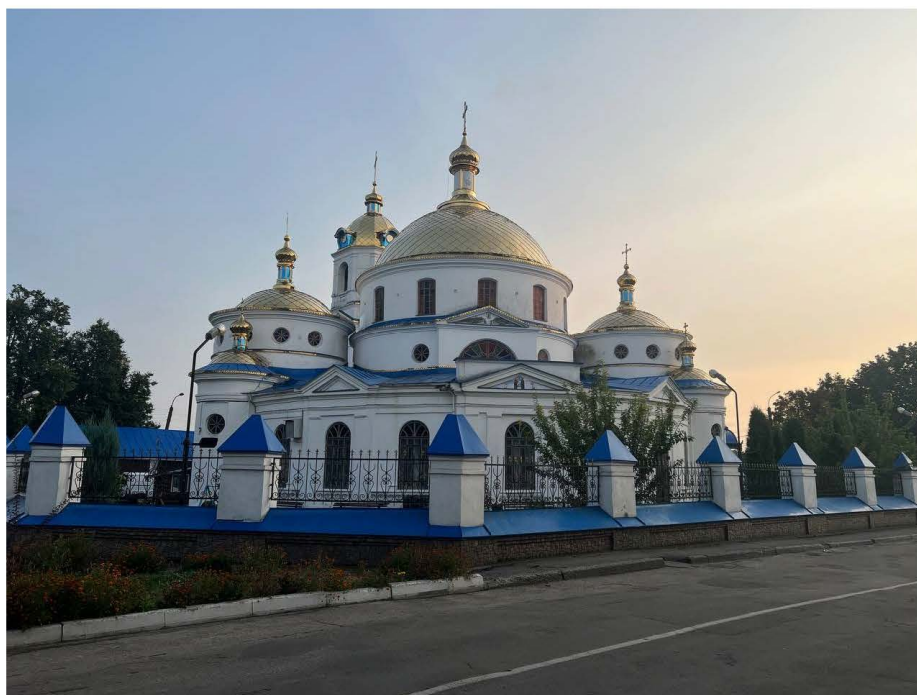

Рисунок А.1 – Вознесенська церква

Джерело: створено автором

Рисунок А.2 – Роменський краєзнавчий музей

Джерело: створено автором

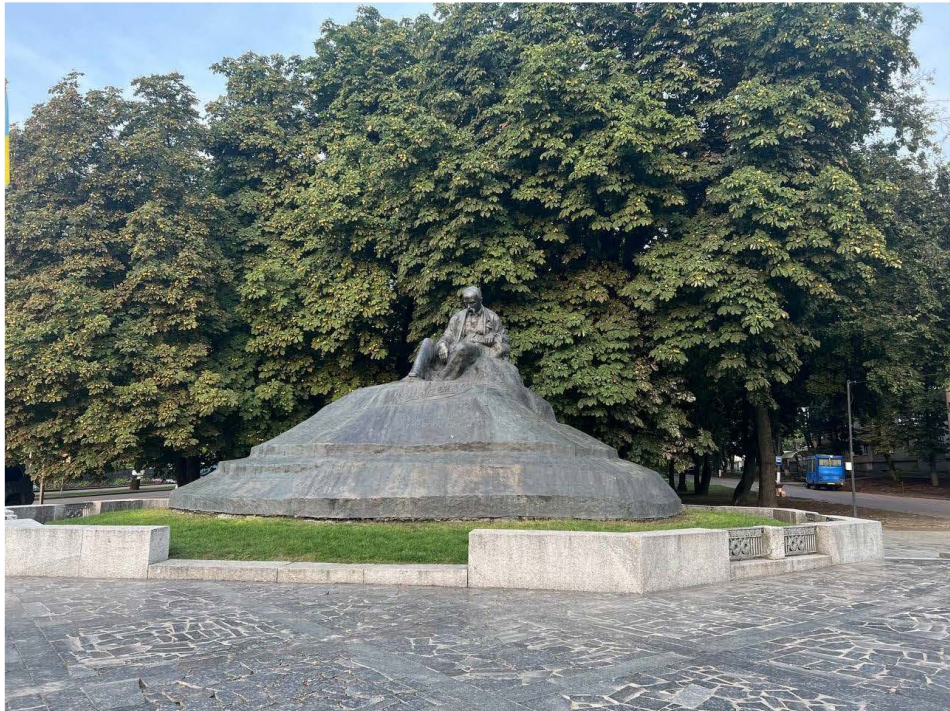

Рисунок А.3 – Пам'ятник Тарасу Шевченку

Джерело: створено автором

Рисунок А.4 – Альтанка

Джерело: створено автором

Рисунок А.5 – Старий камінь льодовикового періоду

Джерело: створено автором